

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Alexandra Kalužiková
Učitelství pro mateřské školy

**Prvky dramatické výchovy jako prostředek k rozvoji
environmentálního citění u dětí předškolního věku**

Olomouc 2017

vedoucí práce: Mgr. Alena Berčíková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci dne 10. 4. 2017

Podpis

Děkuji Mgr. Aleně Berčíkové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Předškolní vzdělávání a jeho východiska	9
1.1 Cíle předškolního vzdělávání	10
1.2 Specifika práce v předškolním vzdělávání	11
1.3 Metody výchovně vzdělávací práce	12
1.4 Vybrané prvky dramatické výchovy jako edukační prostředek	15
1.4.1 Metody a techniky, hry dramatické výchovy v mateřské škole.....	16
2. Environmentální výchova v předškolním vzdělávání.....	18
2.1 Environmentální výchova v právních normách.....	19
2.2 Environmentální výchova ve školských dokumentech	19
2.3 Cíle a výstupy environmentální výchovy v předškolním vzdělávání	22
2.4 Realizace environmentální výchovy v mateřské škole.....	23
2.4.1 Metody environmentální výchovy v mateřské škole	23
3. Aktéři předškolního vzdělávání.....	25
3.1 Dítě předškolního věku.....	25
3.1.1 Fyzický vývoj.....	26
3.1.2 Kognitivní vývoj	28
3.1.3 Emoční a sociální vývoj.....	29
3.2 Učitel mateřské školy	30
3.3 Rodina.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
4. Představení praktické části	35
4.1 Analýza SWOT	36

5. Projekt k rozvoji environmentálního citění dětí v prostředí mateřské školy	38
.....	
5.1 Charakteristika projektu	38
5.2 Vzdělávací obsah projektu.....	39
6. Evaluace projektu	43
ZÁVĚR	49
Literatura a použité prameny	50
Seznam příloh	54
Seznam použitých tabulek, zkratk, obrázků	
Anotace	

ÚVOD

Dnešní doba plná techniky stále více proniká do našeho života. Již děti předškolního věku často vysedávají dlouhé hodiny u televize. V každé domácnosti je mobil, tablet či počítač. Mnohé z dětí umějí lépe ovládat tyto technické vymoženosti, než se třeba jen obléci nebo správně držet tužku, o komunikačních dovednostech nemluvě. Rodiče často přestávají mít čas a chuť trávit svůj volný čas v přírodě a tento vzor pak bohužel předávají svým dětem. A vždyť právě příroda podává dítěti neobyčejně mnoho podnětů k přemýšlení, poučení i radosti.

Celý svůj dosavadní život jsem prožila v malé jihomoravské obci na samých hranicích s Rakouskem. Krajina kolem Sedlece má svůj půvab a ukrývá nespočetně přírodních pozoruhodností a krajinných krás. Na území této obce se nachází hned šest evropsky významných stanovišť a dvě ptačí oblasti evropského systému chráněných území Natura 2000. Rybník Nesyt je kromě toho také mezinárodně významným mokřadem chráněným Ramsarskou úmluvou.

Jako děti jsme trávili většinu svého volného času právě v přírodě. Při vzpomínce na své dětství se mi vybaví krásné rodinné vycházky do okolní přírody, dobrodružství, kdy jsme s ostatními dětmi stavěli bunkry, hráli na vojáky, snili si své příběhy o zakletých princeznách a doupatech čarodějnic. Všem jsme se učili přirozeně, především nápodobou od svých rodičů, jejich postoji, úctou a láskou k přírodě.

A právě to vše se snažím každodenně předávat dětem v místní mateřské škole, kde již několik let pracuji. A jak jinak by se naučili citlivému a láskyplnému vztahu k přírodě, než právě kontaktem s ní. Téměř každý den vyrážíme za dobrodružství, pozorujeme vše živé i neživé kolem nás, ať už je to estetická krása podzimní přírody, kdy se vše zahalí do pestrých barev, v zimě pak ptáčky u krmítka na školním dvoře, ale nezapomínáme ani na ostatní zvířátka ve volné přírodě. S jarem netrpělivě vyhlížíme přilet čapí rodinky, která si postavila hnízdo přímo uprostřed naší obce, a mnoho dalších věcí. Pobyt v přírodě děti obohacuje ve všech směrech. Je rozvíjena jemná i hrubá motorika, vnímavost, představivost. Děti vnímají nejen estetickou hodnotu přírody, ale ta jim rovněž poskytuje úžasný klid a relaxaci.

Cílem mé bakalářské práce je poukázat na aktuálnost dané problematiky a význam environmentální výchovy již v předškolním věku.

V teoretické části se zabývám současnými východisky předškolního vzdělávání, poukazují zejména na prožitkové učení, kooperativní učení a vybrané prvky dramatické výchovy, mapují environmentální výchovu z pohledu předškolního vzdělávání. V závěru teoretické části se blíže zabývám samotnými aktéry předškolního vzdělávání, zejména pak dítětem předškolního věku.

Jako jedním z možných edukačních prostředků rozvoje environmentální výchovy jsem zvolila dramatickou výchovu, která dětem zprostředkovává osobní zkušenost se situacemi a jevy, které jsou pro ně neznámé a někdy i hůře pochopitelné.

Souhlasím s Jančaříkovou, že díky využívání prvků dramatické výchovy se mohou děti na chvíli ocitnout v situaci někoho jiného, zažívat nejrůznější emoce a situace. Dramatická výchova navíc působí jako významný prostředek osobnostního rozvoje, včetně složek, které se vážou k environmentální výchově. (Jančaříková, 2010, s. 46)

V praktické části bakalářské práce popisují a podrobně navrhuji environmentální projekt „S Rákosníčkem do přírody“, který je zaměřen na děti předškolního věku, s využitím regionálních a přírodních podmínek mateřské školy. Prostřednictvím realizace projektu chci zjistit, zda je dramatická výchova vhodným edukačním prostředkem pro rozvoj předškolních dětí a rovněž ověřit vhodnost navržených metod a přínos v oblasti environmentální výchovy v mateřské škole. Plánované činnosti jsou většinou přírodovědného charakteru a mají za cíl rozvoj a podporu dětského poznání, poznávacích schopností, vnímání, představivosti, pozornosti a myšlení, utváření citlivého vztahu k přírodě, odpovědnému chování a tvořivému přístupu v péči o přírodu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO VÝCHODISKA

V průběhu několika let po roce 1989 začala hledat česká mateřská škola cesty, které by odpovídaly změnám ve společnosti. Transformací prošly zejména do té doby charakteristické frontální způsoby vyučování, pevný denní režim, důraz na školsky pojatou přípravu na školu, převažující verbální metody aj. Hledal se prostor pro svobodnou volbu, tvořivost, možnost inspirovat se vzory ze zahraničí. Důležitou roli v proměně předškolní výchovy sehrálo zaměření výchovy na osobnost dítěte. Základní principy přinesl projekt *Osobnostně orientovaný model předškolní výchovy* z roku 1993, který vymezil hlavní znaky osobnostně orientovaného přístupu v předškolním období, formuloval zásadní požadavky tohoto zaměření a charakterizoval podmínky, za kterých by mohl tento systém fungovat a zároveň poskytoval dostatečný prostor pro vlastní práci pedagogů. Po ověření návrhu sjednocujícího vzdělávacího programu v letech 2013/2014, začaly mateřské školy (dále MŠ) od roku 2004 podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV) pracovat. (Opravilová, 2016, s. 53-54)

Závazně pak začaly MŠ podle RVP PV pracovat od září 2007, a to MŠ zapsané do rejstříku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT).

„Dle školského zákona se s účinností od 1. 9. 2016 předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však pro děti od 2 let. Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.“ (RVP PV, 2016, s. 7)

Z pedagogicko-psychologického hlediska lze na školu nahlížet „jako na společenskou instituci pro řízenou edukaci, pověřenou vzděláváním a výchovou dětí a mládeže příslušných věkových stupňů v organizovaných formách podle určených vzdělávacích programů. Plní funkci socializační, osobnostně rozvojovou, kulturní a profesionalizační“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 297)

Didaktikou předškolního vzdělávání pak rozumíme výchovně vzdělávací tendence a postupy současného pojetí cíleného předškolního vzdělávání, které mají základ v rozvíjení osobnosti každého dítěte, v jeho možnostech aktivního uplatnění, maximálního rozvoje vrozených dispozic a osvojení si sociálních dovedností vhodných k soužití v dětské skupině. Didaktická východiska záměrného rozvoje a vzdělávání dětí předškolního věku spočívají v zohlednění vývojových specifíků dětí, v respektování individuálního stavu rozvoje dítěte a jeho potřeb, ve volbě cílů a uspořádání obsahu vzdělávání, ve volbě a diferenciaci metod podporujících výchovné a vzdělávací působení. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 51)

1.1 Cíle předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání tvoří nedílnou součást celoživotního učení. Její závazné cíle jsou formulovány ve školském zákoně, který nově stanovuje cíle předškolního vzdělávání takto: *„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“* (Zákona č. 561/2004 Sb., §33)

V návaznosti na platnou legislativu jsou stanoveny cíle a obsah předškolního vzdělávání v RVP PV, který stanovuje cíle v podobě záměrů a výstupů na úrovni obecné a oblastní – rámcové cíle, klíčové kompetence, dílčí cíle a dílčí výstupy. Tyto cílové kategorie jsou těsně provázané a vzájemně spolu korespondují. Rámcové cíle vyjadřují univerzální záměry předškolního vzdělávání, jsou přirozené a všudypřítomné, směřují k rozvoji osobnosti dítěte a osvojování si klíčových kompetencí, které se utvářejí v průběhu celého života. Klíčové kompetence představují v současném předškolním vzdělávání cílovou kategorii, vyjádřenou v podobě činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů. Obecně jsou formulovány jako soubory elementárních poznatků, dovedností, schopností, postojů a hodnot dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání. Patří k nim: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a interpersonální, kompetence činnostní a občanské. Dílčí cíle vyjadřují konkrétní záměry pro jednotlivé vzdělávací oblasti (biologická,

psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní, environmentální), dílčí výstupy pak představují dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, kterých má být v jednotlivých vzdělávacích oblastech dosaženo. (RVP PV, 2016, s. 10-12)

1.2 Specifika práce v předškolním vzdělávání

Předškolní vzdělávání by se mělo se plně přizpůsobovat vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí předškolního věku, zohledňovat vývojová specifika a individuální možnosti každého dítěte a maximálně je respektovat. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 51)

Rovněž by mělo nabízet vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné a obsahově bohaté, v němž se může cítit jistě, bezpečně, radostně a spokojeně a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem.

Důležité je, aby vzdělávací působení učitele vycházelo z pedagogické diagnostiky – z pozorování, znalosti individuálních potřeb a zájmů dítěte, znalosti jeho aktuálního stavu vývoje, konkrétní životní a sociální situace, pravidelného sledování jeho vývoje a vzdělávacích pokroků. Jen takto můžeme zajistit, že jakékoliv pedagogické aktivity budou probíhat v rozsahu potřeb jednotlivých dětí. Prostřednictvím vzdělávacích aktivit jsou postupně rozvíjeny základní dovednosti, vzhledem k optimálním možnostem dítěte tak, aby docílilo úspěchu, které by bylo oceněno jeho okolím a ono samo se cítilo úspěšné. (RVP PV, 2016, s. 8-9)

Určující je i citový vztah mezi učitelkou a dětmi. Citlivá atmosféra tvoří základní podmínku pro vzájemný dialog a spolupráci. Vhodně zvolený výchovný záměr vytváří radostnou pracovní atmosféru, při které děti zažívají pocit spolurozhodování a s ním také spojenou odpovědnost za své chování, jednání i výkony. (Opravilová, 2016, s. 77)

„Předškolní vzdělávání má svá specifika i v oblasti metod vzdělávání. Za vhodné metody vzdělávání pro děti předškolního věku považujeme prožitkové a kooperativní učení, které je realizováno na základech sdílení, spolupráce a vzájemné podpory, dále učení činnostmi a hrou, a to v podobě řízené či spontánní.“ (Šmelová, Nelešovská, 2009, s. 31)

1.3 Metody výchovně vzdělávací práce

Jak uvádí Dostál a Opravilová „*pojetí výchovně vzdělávacích metod tkví v tom, že nejsou jen cestou osvojování vědomostí a dovedností, ale i schopností hledat, objevovat nové, cestou sebezvzdělávání a formování osobnosti dětí. Umožňují, aby se děti staly ne pouze objekty, ale zároveň i subjekty výchovně vzdělávacího procesu*“ . (Dostál, Opravilová, 1985, s. 70)

Metody můžeme rozdělit na metody výchovného působení a metody vzdělávací práce. V praxi se ovšem většinou takto neoddělují. Nelze vyčlenit ani zvláštní období, ani zvláštní metody a formy práce s dětmi s cílem vést pouze práci výchovnou či pouze vzdělávací. Naopak se různě doplňují, navazují na sebe a slévají se. (Průcha, Koťátková, 2013, s. 52)

Metody výchovného působení

V prostředí mateřské školy je to především učitelka, která představuje pro děti **přírozený vzor chování** a model, který působí na osvojování a rozvíjení sociálních dovedností podle příkladu učitelek.

Důležité je také **vytváření pravidel** pro společné soužití, se týká stolování, hygienických úkonů, spontánní hry nebo pobytu venku. Pravidla by měly být vytvářeny postupně a s dětmi, podpořit je obrázkovým piktogramem a v daných situacích je opakovat, tak aby došlo k jejich zvnitřnění.

Rozhovory ve skupině se nejčastěji odehrávají v komunitním kruhu. I tady je vhodné vytvořit jednoduchá pravidla týkající se např. mluvení (ponechat druhého domluvit apod.), což prohlubuje schopnost naslouchat druhému, říci svobodně vlastní názor i respektovat sdělení druhého, podpořit společný prožitek.

Volná hra představuje přirozenou metodu sociálního učení, ale i rozvoje mentálních procesů a dovedností. Dětem umožňuje uplatňovat různé způsoby chování v dětské skupině (vůdčího i přizpůsobujícího), které odpozorovalo v různých životních situacích.

Existence vhodného a nevhodného chování dávají dětem na vědomí **odměny a tresty**. Vhodnou formou odměny je využívání verbálního a neverbálního způsobu, jako je projev uznání či dotyk. Tresty bývají většinou spojené s nevhodným chováním. Zde je vždy důležité, krátce a srozumitelně dítěti říci, co dělá špatně nebo co nemá dělat vůbec, případně mu navrhnout, jak by to mohlo udělat jinak. (Průcha, Koťátková, 2013, s. 52-54)

Metody vzdělávacího působení

Veškeré metody vztahující se ke vzdělávacím procesům nesou vzájemné souvislé znaky a tím jsou **prožitkovost** a **aktivnost**. Neméně důležitá je rovněž **motivační stimulace**.

Podpora tvořivosti přináší především rozvoj tvořivého myšlení u dětí.

Metody slovní mohou mít podobu rozhovoru, vyprávění, předčítání, vysvětlování, slovní provázení činností, návod a výklad při zadávání postupu nebo pravidel hry. Ke slovním metodám, ale také názorným a dramaticko-inscenačním patří také metoda práce s textem.

Mezi **metody názorně demonstrační** patří přímé pozorování předmětů, jevů a situací, metody práce s knižními ilustracemi, obrazy, fotografiemi. Všechno, co uvádí děti do přímého styku s poznávanou skutečností, obohacující jejich představy, konkretizující abstraktní systém pojmů, podporující osvojování poznávané skutečnosti s reálnou životní praxí.

Za samostatnou metodu jsou považovány **praktické metody**, které spočívají v nabídce a realizaci různých pohybových arytmiických dovedností, plošného a prostorového výtvarného vyjádření i nácviku běžných praktických dovedností.

Hlavní a nejpřirozenější metodou výchovně vzdělávacího působení v předškolním věku dítěte je hra. **Metoda didaktické hry** zahrnuje přípravu her a herních situací s promyšleným vzdělávacím nebo dětskou osobnost rozvíjejícím cílem. Mohou být individuální i skupinové, zaměřeny na rozvoj jemné motoriky, pohybových dovedností, myšlení, vyjadřování, opakování a vytváření vědomostí aj. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 54-58)

Organizační formy práce

Organizační formy vyučování představují možnosti, jakým způsobem může být vyučovací proces organizován, a to prostředí, ve kterém se vyučování uskutečňuje, časovou formu organizace a vzájemnou součinnost učitele a žáka. (Vališová, Kasíková *et al*, 2007, s. 173)

- **Individuální** – žáci netvoří homogenní skupinu. Výuka je plně uzpůsobena dítěti, jeho schopnostem, možnostem, zájmům.
- **Individualizovaná** – může probíhat v rámci homogenní třídy, smyslem je podpora aktivity žáka, jeho vlastního poznání.
- **Skupinová** – v rámci třídy jsou vytvářeny malé skupiny dětí (3-6). Umožňuje u dětí rozvíjet dovednost spolupracovat, promyšleně řešit zadané úkoly, brát ohled na druhého, respektovat i obhájit svůj názor apod.

- **Hromadná** – umožňuje vzdělávat souběžně větší počet dětí, avšak nepřihlíží k jejich individualitě a schopnostem.

Volba jednotlivých metod a forem vždy záleží na věkovém složení třídy a jsou vybírány především na základě cílů, které si pro výchovně vzdělávací působení zvolíme. Výběr a úspěšnost také záleží organizačním uspořádáním skupiny, místa realizace (třída, tělocvična školy, v přírodě či jiném terénu) a v neposlední řadě přípravou pomůcek, rekvizit, vhodně připravených materiálů a uspořádaného prostředí. (Kotátková, Průcha, 2013, s. 58)

Jak už jsme se zmínili, v předškolním vzdělávání je vhodné využívání zejména kooperativního a prožitkového učení. Jako možný edukační prostředek se nabízí rovněž dramatická výchova.

Kooperativní učení

Základem tohoto učení je dle Šmelové „*spolupráce osob (dětí, učitele) při řešení úkolu nebo určitého problému. Podstatou je rozdělení sociálních rolí, plánování postupu, rozdělení úkolů, dále pomoc, komunikace, sladování společného úsilí vedoucí k dosažení společného cíle. S ohledem na specifika předškolního věku zde hraje důležitou roli učitel, který celý proces koordinuje*“. (Šmelová, 2014, s. 130)

Dle Kasíkové by mělo kooperativní učení splňovat následující znaky:

- **pozitivní vzájemná souvislost** – nutností je zadání společného cíle, kterého mohou dosáhnout všichni pouze společně (propojení činností žáků);
- **integrace tváří v tvář** – práce v malých skupinkách (nejlépe 2 až 6 dětí);
- **osobní odpovědnost** – výkon jedince je zhodnocen a využit pro celou skupinu;
- **vhodné využití interpersonálních a skupinových dovedností;**
- **reflexe skupinové činnosti** – zahrnuje reflexi činnosti, její popis a rozhodnutí o přijetí dalších kroků. (Vališová, Kasíková *et al* 2007, s. 184)

Prožitkové učení

Prožitkové učení je takové učení, které vychází z vlastní zkušenosti a prožitku dítěte. Je to způsob učení, který je pro dítě přirozený a je mu vlastní. V předškolním vzdělávání je realizováno především prostřednictvím didaktického stylu s nabídkou. (RVP PV, 2016, s. 53)

„Tím, že je dítěti umožněno 'dát něčemu přednost', dochází k uznání a respektování skutečnosti, že každý mozek je jiný. Každé dítě přirozeně volí takové způsoby učení a činnosti, které jsou pro ně účinnější a spolehlivější. Nastupuje při nich proces prožívání, který v nich zanechává trvalé stopy a pocit uspokojení.“ (Sedláčková in Syslová ed., 2008, s. 1)

Dle Havlínové je v předškolním věku tento typ učení nejvlastnější. Dítě získává zkušenosti především tím, že něco dělá a to co dělá, že prožívá. Učení touto cestou je pro dítě nenásilné, funkční, přirozeným způsobem zdravé.

Pokud má být učení považováno za prožitkové, musí splňovat následující znaky:

- **spontaneita** – vlastní puzení k činnosti;
- **objevnost** – pronikání do reality, radost z objevování;
- **komunikativnost** – verbální a neverbální složka;
- **prostor pro aktivitu a tvořivost;**
- **konkrétní činnosti** – zahrnuje manipulaci, experimentování a hru;
- **celostnost** – účast všech smyslů a obou mozkových hemisfér. (Havlínová *et al*, 2009, s. 161-162)

1.4 Vybrané prvky dramatické výchovy jako edukační prostředek

Dramatická výchova (dále DV) dává příležitosti k vyjádření různých postojů a pocitů spojenou s výměnou rolí, může pomáhat k prevenci neuróz, případně závažnějších poruch sociálního chování. Rovněž vede k samostatnému myšlení, kultivovanému vyjadřování a především učí schopnosti respektovat druhé a sdílet tyto zkušenosti s ostatními.

„Dramatickou výchovu lze definovat jako tvořivý proces, při němž dochází ke zkoumání a prověřování tématu a vytváření vlastních postojů v konfrontaci s postoji ostatních zúčastněných, a to skrze vlastní prožitek a na základě vlastní činnosti.“ (Svobodová, Švejnová, 2011, s. 9)

Například Pavlovská uvádí, že DV je „*pedagogickou disciplínou, která v procesu učení klade důraz na jednání a aktivitu, využívá přímého prožitku a vlastní zkušenosti v jednání, úzce souvisí s dramatickým uměním, neboť využívá jeho prostředků a postupů ke splnění svých cílů, tzn. vychovat člověka tvořivého, vnímavého, citlivého, empatického, schopného kontaktu a slovní a mimoslovní komunikace, člověka, který se umí orientovat v běžných i méně běžných situacích a mezilidských vztazích, který umí rozhodovat a jednat svobodně a zároveň odpovědně*“.
(Pavlovská in Střelec ed., 2004, s. 103)

Dle Machkové může být DV zájmovou činností, samostatným předmětem s estetickovýchovným a uměleckým akcentem. Může však také nabídnout metody výuky různých předmětů a může být metodou rozvíjení osobnosti dětí a mladých lidí. (Machková, 2011, s. 9)

1.4.1 Metody a techniky, hry dramatické výchovy v mateřské škole

Současná mateřská škola má dostatečný prostor pro variabilitu v obsahu, metodách, prostředcích i ve formách činností, a protože charakteristickou činností dítěte předškolního věku je hra, je právě zde ideální prostor pro dramatickou výchovu a její metody.

Metoda je cesta, která nás vede k cíli a která rozhoduje o jeho dosažení. Metodu můžeme chápat jako základní koncepční princip, jímž je v dramatice hra v roli, jednak jako soubor nebo skupinu dílčích postupů (projektová metoda, dramatické strukturování aj.) a dílčí konkrétní postup (např. narativní pantomima, etuda, zrcadla).

Technika se od metody liší užším a konkrétnějším záběrem (je to vždy dílčí postup) a dále přesnou následností jednotlivých kroků (např. technika asociačního kruhu). (Svobodová, Švejnová, 2011, s. 69)

K metodám a technikám využívaných při práci v MŠ zejména patří:

Dramatizace vychází z literární předlohy a drží se původní podoby příběhu a jde v ní hlavně o jeho zpřítomnění a zažití „na vlastní kůži“. Tvořivost dětí zde není zaměřena na vymýšlení a rozvíjení děje, ale na hledání způsobů, jak kterou z předem daných situací zrealizovat.

Improvizace je základní metodu dramatické výchovy. Jde o hru v situaci a v roli, která je buď zcela nepřipravená a rodí se „tady a teď“ nebo je předem připravená, ale neřídí se podle předem připraveného textu a je v ní stále otevřený prostor pro určitou změnu a vývoj.

Asociační kruh se uskutečňuje se v kruhu. Děti po kruhu sdělují své představy, asociace, které v nich vyvolá pojem, který učitel vysloví nahlas („Co se vám jako první vybaví, když se řekne...“). Jedná se o metodu verbální, provokující myšlení, představivost a fantazii.

Práce s rekvizitou rozvíjí tvořivé myšlení a fantazii a představivost dětí. Může mít podobu předmětu či materiálu. Otázkami typu „Co by to bylo, kdyby to nebyl...?“ nebo „Co by se stalo, kdyby...?“ atd. rozpoutávají diskuzi nebo nám mohou sloužit jako motivace k rozehrání improvizované etudy.

Hra v roli je jeden ze základních předpokladů dramatické hry. Dítě přijímá v rámci hry roli někoho jiného a jedná pak v této roli tak, jak si myslí, že by jednala postava, jejíž roli na sebe vzalo.

Simultánní hra představuje činnost, kterou provozují všechny děti (individuálně, v malých skupinkách či ve dvojicích) současně vedle sebe. Může jít o pantomimu, rozhovor nebo plnou improvizaci.

Narativní pantomima – učitel vypráví krátký příběh nebo jeho část a děti souběžně s tím děj příběhu předvádějí jako pantomimu. Vyprávění by mělo být soustředěno na jednu ústřední postavu a mělo by mít výrazně dějový, akční charakter.

Štronzo je slovo, které je domluveným signálem k okamžitému přerušení jakékoliv činnosti. Děti musí strnout v té pozici, ve které je toto slovo zastihlo. Nehybnost pak může zrušit další domluvený signál.

Diskuze není typickou metodou, ale má zde důležitou roli, neboť mnohdy ukončuje určitý celek, pomáhá dojít k závěru, najít určité resumé („Co jsme se dozvěděli? Co myslíte, děti?“).

Reflexe je rovněž důležitou součástí dramatického procesu. Ve své podstatě je evaluačním procesem, který nám pomáhá zjistit, jak děti pochopily problém, kterým jsme se zabývali. Má význam shrnutí a zvýraznění důležitých míst. (Svobodová, Švejnová, 2011, s. 71-83)

Projekt, který je určen k realizaci v předškolním vzdělávání využívá navíc prvků DV jako edukačního prostředku, které dětem poskytují přirozené poznání světa a rozvíjí u nich citlivost. Prostřednictvím činností, ale především hrou, vlastním zkoumáním, pozorování, experimentováním a kooperativním tvořením, děti získávají poznatky, zkušenosti a dovednosti v environmentální oblasti.

2. ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

V MŠ se vytvářejí první předpoklady úspěšné výchovy k životnímu prostředí. V tomto věku se děti učí základním pravidlům o mezilidských vztazích, seznamují se s prostředím domova, mateřské školy, poznávají nejbližší okolí i přírodu. Prožitky v tomto období mohou hluboce ovlivnit vztah člověka k prostředí pro celý život.

Rozhodující význam má aktivní přístup dětí k péči o vlastní prostředí a jejich přímý styk s živou přírodou. Děti se učí např. udržovat pořádek a čistotu ve svém okolí, pomáhají při pěstování rostlin, zdobí nejen prostory školy svými výtvary, pozorují a hodnotí vzhled okolí, zejména si uvědomují krásu přírody. Volbou hodných prostředků a metod lze v dětech budovat přátelské postoje k přírodě. Své místo zde mají i např. pohádky, příběhy a konkrétní ukázky, na nichž můžeme dětem ukázat např. potřebu pěstovat květiny pro opylovače, neplýtvat vodou, šetřit papírem atd. Rovněž skýtají možnosti objasnit dětem hodnoty v lidském životě.

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (dále EVVO) vychází z anglického termínu environmental education, kde environment znamená životní prostředí a education se chápe široce jako vzdělávání, výchova či osvěta všech typů cílových skupin, od nejmenších dětí po dospělé. Vzděláváním se rozumí zejména ovlivňování racionální stránky osobnosti. Výchovou působení na city a vůli. Osvětou se označují speciální způsoby předávání informací zejména dospělé populaci. (<http://environmentalni-vychova.webnode.cz/program-evvo/>)

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty byl v České republice (dále ČR) přijat vládou v roce 2000 spolu s akčním plánem na léta 2010 - 2012 s výhledem do roku 2015.

V roce 2008 vydalo MŠMT ČR metodický pokyn k EVVO, který pak přináší názorný a konkrétní návod, jakým způsobem realizovat environmentální vzdělávání ve škole a jak tuto realizaci zakotvit v dokumentech školy.

Environmentální výchovu (dále EV) stejně jako EVVO vnímáme významově jako synonyma, a proto je pro potřebu bakalářské práce užíváno obou výrazů.

2.1 Environmentální výchova v právních normách

EVVO je v ČR ukotvena v řadě zákonech a vyhláškách, které vymezují právní rámec sledované oblasti. Patří sem zejména:

zákon č. 17/92 Sb., o životním prostředí;

zákon č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny;

zákon č. 123/98 Sb., o právu na informace o životním prostředí ve znění pozdějších předpisů;

zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Nesmíme opomenout rovněž dokument **Národní program rozvoje vzdělávání ČR (Bílá kniha)**, usnesení vlády č. 113/2001. V tomto zásadním strategickém dokumentu je vysloveně uveden důraz „*na výchovu k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti*“.

Metodický pokyn MŠMT k EVVO, č.: 16745/2008-22 ze dne 27. října 2008 pak mimo jiné informuje zřizovatele a ředitele škol a školských zařízení o environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě a stanoví doporučené postupy i konkrétní návody při jeho realizaci ve školách, např. ukotvení v dokumentaci školy, podmínky pro práci koordinátora, metody a nástroje k realizaci EVVO atd.

2.2 Environmentální výchova ve školských dokumentech

Principy kurikulární politiky jsou zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvené v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, střední, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů. Zavádějící kurikulární dokumenty pro vzdělávání dětí, žáků a studentů (zpravidla od 3 do 19 let), jsou vytvářeny na dvou úrovních – **státní** a **školní**. Státní úroveň kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy. Školní úroveň pak představuje Školní vzdělávací program a k němu příslušný Třídní vzdělávací program (dále TVP), podle kterých se pak uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. (RVP PV, 2016, s. 4)

Pojďme si nyní blíže zaměřit na zastoupení EV v jednotlivých kurikulárních dokumentech z pohledu předškolního vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Podle RVP PV by mělo být v předškolním vzdělávání (v dostatečné míře), uplatňováno situační učení založené na vytváření a využívání situací, které poskytují dítěti srozumitelné praktické ukázky životních souvislostí tak, aby se dítě učilo dovednostem a poznatkům v okamžiku, kdy je potřebuje a lépe tak chápe jejich smysl.

Vhodné jsou metody prožitkového a kooperativního učení a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení, jeho zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti.

RVP PV je formulován tak, aby mimo jiné „umožňoval mateřským školám využívat různých forem i metod vzdělávání a **přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním podmínkám**, možnostem a potřebám“. (RVP PV, 2016, s. 9)

V RVP PV je jmenováno pět vzdělávacích oblastí (biologická, psychologická, interpersonální, sociálně kulturní a environmentální), které jsou nazývány: „Dítě a jeho tělo“, „Dítě a jeho psychika“, „Dítě a ten druhý“, „Dítě a společnost“, „Dítě a svět“, přičemž environmentální aktivity mohou být realizovány ve všech jmenovaných oblastech. Nejvíce pozornosti je jim pak věnováno ve vzdělávací oblasti „Dítě a svět“.

„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.“ (RVP PV, 2016, s. 30)

Pedagog směřuje v oblasti „Dítě a svět“ (environmentální) především k těmto cílům:

- „seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu;
- vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí;
- poznávání jiných kultur;
- pochopení, že člověk může svou činností prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit;
- osvojení si dovedností a poznatků k péči o okolí a spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí k ochraně dítěte;

- *rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách;*
- *vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, přírodou, lidmi, společností a planetou Zemí“.* (RVP PV, 2016, s. 31)

Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále ŠVP PV) tvoří součást povinné dokumentace školy. Je to dokument veřejný, tzn., že je přístupný České školní inspekci i odborné veřejnosti. Je to jedinečným dokumentem, podle kterého se uskutečňuje vzdělávání dětí v MŠ. Každá MŠ si vytváří vlastní program, v souladu s RVP PV a konkrétních podmínek dané školy. Dokumentem současně vyjadřuje vlastní identitu, hodnotovou orientaci. Je rovněž komplexním projektem práce mateřské školy na určité časové období. Odpovědnost za něj nese ředitel školy, avšak na jeho koncipování by se měli podílet všichni pedagogové. Také rodiče by měli mít možnost se k ŠVP PV vyjádřit. (Šmelová, 2004, s. 125)

EV je začleňována do ŠVP PV pomocí dílčích cílů a výstupů z oblasti environmentální výchovy. Vzhledem k přihlédnutí ke svým podmínkám, celkovému zaměření a vizi MŠ, probíhá průběžně, a to v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí nebo formou projektových dnů a dalších aktivit a činností.

Třídní vzdělávací program

TVP je plán, který vychází ze ŠVP PV, ale je rozpracován, upraven a naplňován ve vztahu ke konkrétní třídě dětí. Je to otevřený pracovní plán pedagoga, který je dotvářen postupně. Není tak ucelený a písemně zpracovaný jako ŠVP PV, o to více vychází z konkrétní charakteristiky třídy, týká se konkrétní vzdělávací nabídky – činností, které pedagog nabízí v rámci integrovaného bloku. Pedagogovi pomáhá zajistit, aby vzdělávací obsah odpovídal svým zaměřením i úrovni náročnosti potřebám, možnostem a zkušenostem dětí ve třídě, aby se odvíjel od nejbližšího a známého ke vzdálenějšímu a neznámému, aby již osvojené poznatky a dovednosti byly postupně prohlubovány a dále rozvíjeny apod. (Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy, 2005, s. 18)

V rámci EV zařazuje pedagog vhodné činnosti a aktivity, při jejichž plánování vychází především z aktuálního dění, podmínek, zájmu dětí, jakožto zamýšlených tematických částí

v rámci ŠVP PV. Může se jednat např. o aktivity ve venkovním prostředí – hry a činnosti na školní zahradě (pěstování rostlin, pozorování, úklid), návštěva jiných ekosystémů (rybník, potok, les, jeskyně aj.), výlety a exkurze; a vnitřním prostředí – pozorování mikroskopem, experimenty, práce s literaturou, obrazovým materiálem, využívání přírodních materiálů k rozličným činnostem (výtvarným, pracovním, hudebním, dramatickým) apod.

2.3 Cíle a výstupy environmentální výchovy v předškolním vzdělávání

„Základním cílem environmentální výchovy v předškolním věku je podnítit v dětech touhu poznávat okolní svět a rozvíjet ji v hluboký a trvalý vztah k přírodě, který se později přemění v dovednost poznat v životním prostředí dysfunkce a (ještě později) v chuť přírodu aktivně chránit.“ (Jančaříková, 2010, s. 12)

Děti by měly mít možnost osobní zkušenosti s přírodou, zažívat ji všemi smysly. V rámci EV bychom tedy měly pomáhat dětem zažívat krásu a tajemství přírody, učit je přírodu milovat a mít k ní úctu. Rozvíjet v dětech vědomí rozmanitosti forem života a pocit odpovědnosti za životní prostředí. Vzhledem k možnostem jejich dětského vnímání je vést k tomu, aby si vytvářely správnou představu o úloze člověka v systému přírody. (Léblová, 2012, s. 16)

Mimo stávající očekávané výstupy v RVP PV, které zpravidla dítě na konci školního období dokáže, a které souvisí s EV, lze v návaznosti na zahraniční trendy a na průběžné výstupy odborníků doporučit také následující výstupy:

- pohybovat se ve venkovním prostředí (v různém terénu i povrchu) a zabavit se;
- radovat se z pobytu ve venkovním prostředí;
- uvědomovat si vzácnost a jedinečnost nejen lidského, ale veškerého života;
- vcítovat se do potřeb živočichů a soucítit s trpícími organismy;
- dokázat podřídit vlastní aktivity ročnímu období, počasí a dalším vlivům přírody;
- projevovat úctu k přírodnímu a kulturnímu bohatství prostřednictvím vztahů ke konkrétním několika vybraným krajinným prvkům v okolí MŠ či domova;
- učit se péči o vhodně vybrané zvíře a rostlinu;
- rozvíjet své znalosti o přírodě; poznat několik modelových druhů organismů;
- uvědomovat si jednoduché souvislosti mezi organismy a jejich prostředím;

- vyjmenovat několik typických obyvatel české krajiny (les, louky, pole, rybníka). (Jančaříková, 2010, s. 13-14)

2.4 Realizace environmentální výchovy v mateřské škole

Prostřednictvím jednotlivých činností a aktivit děti získávají poznatky, zkušenosti a dovednosti v environmentální oblasti především hrou, vlastním zkoumáním, pozorováním, experimentováním a kooperativním tvořením. Učí se vyhledávat souvislosti mezi jevy a chápat návaznost. Učí se logicky přemýšlet, vyhledávat další související informace a pracovat s nimi.

Národní síť EVVO je společným programem Ministerstva životního prostředí a MŠMT administrovaný Sdružením středisek ekologické výchovy Pavučina v úzké spolupráci s Českým svazem ochránců přírody. Program vznikl v roce 1999. Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, je síť organizací specializovaných na ekologickou výchovu a vzdělávání. Tyto organizace poskytují zejména služby pro školy a školská zařízení. Střediska vydávají metodické a didaktické publikace, organizují různé výstavy a akce pro veřejnost, nabízí poradenské a konzultační služby, zapůjčují pomůcky související s ekologickou výchovou.

Pavučina sdružuje mnohá střediska ekologické výchovy po celé České republice jako např. Rezekvítek Brno, Alcedo Vsetín, Ekocentrum paleta, Sluňákov Olomouc, Tereza Praha, Toulcův Dvůr, Ekocentrum Trkmanka Velké Pavlovice, Vita Ostrava, Lipka Brno.

2.4.1 Metody environmentální výchovy v mateřské škole

Podle Metodického pokynu MŠMT ČR se při realizaci EVVO doporučuje „uplatňovat takové metody a formy vzdělávání, které vedou k aktivizaci žáků a k podpoře učení. Důležitou složkou EVVO je přímé učení ve venkovním terénu, které je hlavně v předškolním a mladším školním věku navíc spojeno i s včasným rozvíjením harmonické osobnosti a přirozené vitality dětí“. (Metodický pokyn č. j. 16745/2008-22 k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních, 2008)

V MŠ jsou využívány především tyto metody a formy:

Pozorování (spontánní, záměrné) – patří mezi základní metody EV v MŠ. Vhodným prostředkem pro záměrná dětská pozorování je srovnání dvou předmětů (hledání podobností a rozdílů).

Smyslové podněty (v dostatečném množství, rozmanitosti a kvalitě) – procvičování smyslů je právě pro předškolní věk charakteristické. Zařazujeme sem hmatové krabice, čichové dózičky, zvukové krabičky, procvičování chutí, procvičování zraku.

Experimenty – dávají dětem jedinečnou možnost poznání na základě vlastní zkušenosti.

Narativní metoda – vyprávění příběhů – má své jedinečné místo právě u dětí v předškolním věku. Děti jsou vděčnými posluchači.

Práce s knihou – v české literatuře najdeme mnoho půvabných dětských próz.

Exkurze – návštěvy dětem umožní poznávat celek, nikoli skutečnost rozdrobenou na fragmenty. Pokud mají možnost si činnost vyzkoušet, pochopí náročnou a obtížnou cestu k výsledku. Mohou to být návštěvy různých řemesel, dílen, život na farmě aj.

Beseda – každý člověk, který něco dělá se zaujetím a s láskou může předat dětem navíc práce své nadšení a předmět svého zájmu dobře zná.

Dramatická výchova – dnes již rozšířená metoda. Dítě má možnost se plně zapojit do výuky, podle svých individuálních možností a předpokladů.

Práce – děti velmi touží napodobovat práci dospělých a rády mluví o tom, že pracují. Hra je základní dětskou aktivitou – podobně jako u dospělého základní aktivitou práce. Ale zatímco hra má přinášet zábavu a ponaučení, práce spěje k určitému cíli – výsledku, má cíl a smysl. Patří sem např. práce na zahradě, zalévání květin, praktické činnosti jako je úklid a třídění odpadků.

Slavnost – děti v MŠ mají rády slavnosti a rituály – Den země, oslavy narozenin aj. (<http://www.ekocentrum.eu/evvo-metodicky-material-pro-vyuku-evvo-v-mš/>)

Pojďme se nyní více zaměřit na aktéry předškolního vzdělávání, a to především dítě předškolního věku s charakteristikou jednotlivých vývojových oblastí, učitele MŠ, rodinu a možnost její spolupráce s MŠ.

3. AKTÉŘI PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Jak už jsme se zmínili na začátku, úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a zajistit dítěti podnětné prostředí k jeho rozvoji a aktivnímu učení. I když je rodina při výchově nenahraditelná, MŠ představuje prostředí, které dítěti nabízí množství dalších mnohostranných a přiměřených podnětů. Učitel zde přejímá několik rolí a stává se především zprostředkovatelem výchovy a vzdělávání.

Abychom mohli s dítětem individuálně pracovat je bezpodmínečně nutné znalost jednotlivých vývojových období a rovněž mít přehled o tom, jak se vyvíjí v souladu se svými předpoklady.

3.1 Dítě předškolního věku

Na vývoj jedince působí vlivy biologické, psychické a sociální. V průběhu psychického vývoje prochází jedinec jednotlivými fázemi a žádná se nedá vynechat nebo přeskočit.

Z hlediska poznatků vývojové psychologie popisuje Vágnerová charakteristické znaky psychického vývoje. Psychický vývoj je:

- zákonitý proces s posloupnými a na sebe navazujícími vývojovými fázemi;
- celistvý proces zahrnující fyzickou i psychickou stránku a jejich vzájemné působení;
- proces typických proměn;
- vývoj není plynulý a rovnoměrný, střídají se období rychlého a pomalého vývoje a období stabilizace;
- vývoj je individuálně specifický. (Vágnerová, 2005, s. 30-31)

Jak uvádí Matějček „v tomto období dítě vospívá po všech stránkách – tělesně, pohybově, intelektově, citově i společensky. Je velice aktivní, většinu podnětů si opatří už samo vlastním úsilím, a to diferencovaně podle svého zájmu“. (Matějček, 2005, s. 139)

Než přistoupíme k samotné charakteristice jednotlivých vývojových oblastí (fyzická, kognitivní, emoční a sociální), je potřeba vymezit terminologické označení „dítě předškolního věku“.

Předškolní věk dítěte lze chápat v širším pojetí vymezení věku dítěte, a to od narození do počátku povinného základního vzdělávání na první stupni základní školy. Věkový rozsah pak můžeme upřesňovat na základě rozdělení na **mladší předškolní věk** (nebo také raný) je od narození do tří let, a dále se člení na kojenecké (do jednoho roku) a batolecí období (od jednoho do tří let); a **starší předškolní věk** (od tří do šesti let). V terminologii se také můžeme setkat s označením skupiny dětí staršího předškolního věku, děti s odkladem školní docházky, tj. děti, které dosáhly šesti let do 1. září a od tohoto data měly nastoupit povinnou školní docházku na základní škole. (Průcha, Koťátková, 2013, s 48-49)

Vzhledem k věkovému složení dětí v MŠ, kde byl v rámci praktické části realizován projekt, budeme v jednotlivých vývojových oblastech charakterizovat úroveň dětí ve věku od tří do šesti let, ale rovněž nemůžeme opomenout vývojovou úroveň dětí, které ještě nedosáhly hranice věku tří let.

3.1.1 Fyzický vývoj

Období raného věku se vyznačuje podstatnými kvalitativními změnami ve vývoji dítěte. Jedná se o ovládnání lokomoce, osvojení si předmětného konání a osvojení si řeči. Celkově dochází ke zpřesňování základních forem pohybu. Dítě dokáže udržet směr chůze, libovolně měnit rychlost, nečiní mu potíže udržet rovnováhu. Rozvoj tělesných a koordinačních schopností se projevuje ve vylézání a slézání. Dítě dokáže překonat i různé překážky apod. (Splavcová, Kropáčková, 2016, s. 55)

V pohybových dovednostech tříletého a šestiletého dítěte je velký rozdíl, což je patrné na první pohled. Souvisí to s růstem dítěte, změnou tělesných proporcí a tím významnou potřebou pohybu. Zatímco ve třech letech jsou senzomotorické reakce u dětí ještě nepřesné, o rok později jsou již děti pohybově šikovnější, často své pohybové dovednosti opakují a procvičují, vzájemně se napodobují. (Průcha, Koťátková, 2013, s. 103-104)

V předškolním období lze hovořit o období klidného vývoje, tělesné funkce se zdokonalují, dochází ke zlepšení pohybové koordinace, která souvisí např. se sebeobslužností dětí. V tomto období dochází k vývoji kostry a kosterního svalstva, a tím je dítě schopnější a výkonnější. Dochází k plynulému a systematickému rozvoji hrubé i jemné motoriky, což má velký vliv na rozvoj grafomotorických dovedností u dětí ještě před vstupem do školy.

Podle Fasnerové by mělo dítě před nástupem do základní školy:

- zvládnout jednoduché cviky nápodobou (např. chůze po čáře, lavičce);
- překonat překážku výskokem, přeskokem (např. skákání panáka);
- vykonat jednoduchý rytmický pohyb (ve spojení s říkankou, písničkou);
- umět zkoordinovat pohyby svého těla (sebeobslužnost, chytání a házení míče). (Šmelová, Fasnerová, Petrová a kol., 2013, s. 56)

Podle Průchy je motorika „celková pohybová schopnost organismu. Skládá se z pohybů, které nelze ovládat vůlí (reflexivních), pohybů volních i pohybů vyjadřujících emoční vztahy (expresivních). Zahrnuje též činnosti označované jako grafomotorika a psychomotorika“. (Průcha *et al*, 2009, s. 159)

Zatímco o hrubé motorice mluvíme v souvislosti s pohybem velkých svalových skupin (chůze, běh, lezení apod.), jemná motorika se týká zejména obratnosti rukou a mluvidel. Vývoj obou skupin svalů je vzájemně velmi úzce provázán. (Kutálková, 2014, s. 26)

K samotnému ukončení vývoje jemné motoriky pak dochází až kolem osmého roku dítětem, kdy dochází k dokončení osifikace zápěstních kůstek. Zrání Centrálního nervového systému ovlivňuje lateralizaci ruky, zdokonalují se jemné pohyby prstů a součinnost motoriky a smyslů, zpřesňuje se vizuomotorická koordinace, manuální zručnost. (Valentová in Kolláriková, Pupala, 2001, s. 224)

Motorický vývoj v raném dětství probíhá u jednotlivých dětí různě rychle a v odlišné intenzitě, tak jako celý fyzický vývoj je individuální. Souvisí s potřebou aktivity dítěte, která je v období raného dětství u spokojována především pohybem. V tomto období je však stále ještě hodně unavitelné, takže vyžaduje kromě aktivity i čas na odpočinek. Před třetím rokem se již začíná zpřesňovat i jemná motorika. K jejímu rozvoji přispívá zejména manipulace s předměty (rozebírání, skládání, třídění, sestavování), práce s papírem (vytrhávání, stříhání, lepení, skládání), modelování, kreslení a malování, práce s textílem aj.

3.1.2 Kognitivní vývoj

O vývoji v kognitivní oblasti můžeme hovořit také jako o rozvoji dítěte v oblasti rozumové nebo vývoji poznávacích procesů. Jedná se o vnímání, paměť, myšlení, představy, řečové dovednosti, vůle.

Vnímání je především vázáno na aktivní činnosti dítěte. V období předškolního věku je především zaměřeno na celek jako souhrn jednotlivostí, kterým dítě přisuzuje důležitost podle subjektivních preferencí – nechává se upoutat výraznějším detailem. Postupně se zpřesňuje zrakové, sluchové vnímání důležité pro následné čtení a psaní. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 98)

Poznávání prostřednictvím smyslů je dítěti vlastní od narození, a vlastně ještě i před ním. Smyslové vnímání posiluje paměť a pozornost, rozvíjí fantazii. Sluchově je schopno rozlišovat různé zvuky z okolí. Vhodné je také spojené vnímání zvuku s pohybem (prostřednictvím říkanek, písniček). Významným zdrojem poznávání je hmat, kterým dítě dovede rozlišovat vlastnosti předmětů a také je pojmenovat. Vjemy jsou ovšem subjektivně zabarvené, nepřesné je vnímání času a prostoru. Dítě potřebuje k pochopení světa vidět, slyšet, cítit, dotýkat se, manipulovat. Vhodnými hračkami jsou předměty z různorodých materiálů, různých barev a tvarů.

Paměť a pozornost je převážně bezděčná. Záměrná paměť se začíná vyvíjet až kolem pátého roku. Malé dítě zpravidla udrží jen na velmi krátkou dobu. Již od batolecího věku převládá mechanická paměť, uchovávání v paměti je především řízeno emocemi, které událost či činnost provázejí. Vybavování se uskutečňuje reprodukcí (opakováním činností) a znovupoznáním.

Pozornost dítěte před koncem třetího roku má mimovolní charakter, je vyvolána bez záměru a bez úsilí. Dítě je citlivé na rušivé podněty, mezi dětmi jsou v koncentraci pozornosti patrné rozdíly. U dítěte předškolního věku je pozornost zpočátku nestálá, s postupujícím věkem je schopno dítě se déle soustředit, vytvářejí se počátky úmyslné pozornosti, což je velmi důležité pro následnou práci ve škole. Základním znakem paměti je neustále mimovolnost, začíná se ale projevovat i paměť úmyslná. Převládá stále mechanická paměť, ale začíná se rozvíjet i slovně logická, dítě začíná postihovat vnitřní vztahy. (Plevová, 2006, s. 22-25)

Rozvoj pozornosti úzce souvisí se zralostí Centrální nervové soustavy. Před vstupem do základní školy (a často ještě během jeho počátku) u dítěte stále převládají procesy vzruchu nad procesy útlumu, což se projevuje jejími častými výkyvy. (Valentová in Kolláriková, Pupala, 2001, s. 225)

Celkový vývoj **myšlení a řeči** je podmíněn vztahem dítěte k dospělým a ke svému okolí. Za projevy myšlení můžeme považovat náznaky účelného použití věcí. Takovéto úkony je schopno dítě vykonávat dříve, než si osvojí řeč. Jde o předřečové myšlení. Symbolické, předpojmové myšlení začíná po druhém roce věku. Také dochází k velkému rozvoji řeči. Na konci třetího roku se slovní zásoba rozšíří přibližně o 1000 výrazů. Dítě je schopno s dospělým vést jednoduchý rozhovor. Dítě předškolního věku přechází v myšlení, podle Piageta, k názornému, jinak také intuitivnímu období. Znamená to, že se při vytváření pojmů zaměřuje na to, co vidí a vidělo, ve svých úsudcích je nepřesné. Opět se rozšiřuje slovní zásoba, rostou vědomosti o okolním světě. (Plevová 2006, s. 22-25)

První náznaky **představivosti a fantazie** se u dítěte objevují zpravidla na rozhraní tří let. Závisí na podnětnosti prostředí a vývoji řeči. Fantazii a představivost dítě dokáže využít v symbolické hře, kde manipuluje s něčím jiným než jen s konkrétním předmětem. (Splavcová, Kropáčková, 2016, s. 51)

„Představivost je u dítěte předškolního věku uplatňována především prostřednictvím výtvarného projevu nebo hraní si a vytváření reálných situací. Představivost je fantazijní. Dítě se často nechává unést svou fantazií a do vyprávění reálného děje včleňuje fantazijní prvky. Kromě fantazijních představ má dítě i reálné představy, které souvisejí se zkvalitňováním paměti, s větší pestrostí a stálostí paměti a zároveň snazším vybavováním si daných situací“. (Šmelová, Fasnerová, Petrová *et al*, 2013, s. 58)

U většiny dětí po pátém roce můžeme pozorovat rozvoj **vůle**; dítě se chce dozvídat, svoje záměry dokončit. Je-li výrazně motivováno, dokáže se s velkým zaujetím snažit, překonávat překážky, své pokusy opakovat a změnit postup. Zatímco dítě tří- až pětileté opouští činnost, ve které se mu nedaří nebo se emocionálně projevuje, ale nemá dostatečný volní potenciál, aby zkoušelo nové postupy a dosáhlo pro sebe uspokojivého výsledku. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 99)

3.1.3 Emoční a sociální vývoj

City u dětí mladšího předškolního věku jsou krátkodobé, často velmi silné a vznětlivé. Zdrojem citových zážitků dítěte je konkrétní činnost. Vedle pozitivních emocí, jako je radost, spontánnost, spokojenost, dítě prožívá intenzivně i emoce negativní. V předškolním období vztek a zlost již bývají méně časté, projevují se častěji při neúspěšné činnosti. Rozvíjí se smysl

pro humor. Kolem čtvrtého roku ještě převládá strach z neznámého, který postupně ustupuje. Někdy však přetrvává až do školního věku. S citovým vývojem úzce souvisí i první chápání základních morálních kvalit, tzn. toho, co je dobré a co špatné. Významným prostředkem jsou pohádky nebo vyprávění příběhů s nějakým výchovným obsahem. (Plevová, 2006, s. 23-26)

Sociální citění se zpočátku vyvíjí především ve vztahu dospělým osobám, převážně k vlastním rodičům. Rodina i nadále zůstává významným socializačním činitelem, ale vzrůstá potřeba sociálního styku s dětmi, tedy kontakt s vrstevníky.

Jak uvádí Matějček *„předškolní dítě po třetím roce (a již velmi zřetelně po čtvrtém roce) za normálních okolností překračuje hranice svého nejbližšího kruhu a k vědomí vlastního „já“, tj. k své identitě, přidává nový významný prvek – vztah k druhým dětem, k svým vrstevníkům. Je to především schopnost spolupráce – napřed jen ve hře; ale jsou to také vlastnosti, kterým se souhrnně říká pro-sociální“*. (Matějček, 2007, s. 48)

Hlavní a nepostradatelnou činností v předškolním období je **hra**. Pro úspěšnou socializaci a rozvoj dítěte znamená všeobecně uznávanou optimální cestu. Hra je založena na fantazii, ale přesto zůstává spjata s realitou. Je formou životní praxe, při níž se dítě aktivním přetvářením zmocňuje okolí. Koncem předškolního věku dítě začíná odlišovat práci od hry. (Opravilová, 2016, s. 84-85)

3.2 Učitel mateřské školy

V odborné literatuře se můžeme setkat s pojmem učitel či pedagog. V bakalářské práci se více přikláníme k pojmu učitel - učitelka, neboť je z historického pohledu v naší zemi více užívaný odbornou i laickou veřejností. Plně však zůstává respektováno i označení pedagog či pedagogický pracovník.

Podle §2: *„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou, nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, který uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání)“*. (Zákon 563/2004Sb. o pedagogických pracovnících)

Učitelem se podle Vorlíčka označuje osoba, která se „*profesionálně zabývá výchovou a vzděláváním žáků různých druhů škol, je k tomu stanoveným způsobem kvalifikována a určitou institucí nebo jednotlivcem pověřena*“. (Vorlíček, 2000, s. 118)

Jůva pak definuje učitele jako hlavního činitele výchovně-vzdělávacího procesu, který nese společenskou odpovědnost za jeho účinnost a úspěšnost. Je jeho iniciátorem i organizátorem, zároveň hodnotí výsledky. Koncipuje obsah, provádí diagnózu, volí vhodné prostředky, formy a metody. To vše s přihlédnutím k věkovým a individuálním zvláštnostem vychovávaných jedinců a s přihlédnutím k podmínkám, za kterých se výchova koná. (Jůva, 2001, s. 55)

V předškolním vzdělávání obraz učitelky MŠ většinou vychází z představy ideální, laskavé matky, jejíž péče o děti je podložena především mateřskými instinkty a láskou, obohacena příslušnými dovednostmi a vzděláním. Představuje vůdčí osobnost, která má plánovat a iniciovat činnosti, radit, vysvětlovat, pomáhat a citlivě odhalovat míru uspokojování potřeb každého jedince i celé skupiny. Pro děti představuje vzor, pod jehož vlivem dítě hodnotí sebe samo, ale i představitelem určitých společenských vztahů, pravidel a řádu. (Opravilová 2016, s. 186)

„Mateřská škola je významnou společenskou institucí pro předškolní vzdělávání dětí, pro jejíž práci jsou stanoveny obecné cíle a úkoly, vymezeny určité činnosti. Vývoj společnosti pozměňuje vztahy mezi učiteli a dětmi, promítá se do vztahů mezi učiteli a rodiči, společností či jejími institucemi. To vše klade velké nároky na profesní kompetence učitele a role, do nichž vstupují. Jejich osvojování a rozvíjení je základem pro optimalizaci působení mateřské školy ve prospěch rozvoje dítěte, spolupráce rodiny a mateřské školy, profesní spokojenosti učitele.“
(Mertin, Gillernová eds., 2010, s. 23-24)

V odborné literatuře se můžeme setkat s různým vymezením rolí učitele. Dle Šmelové stává RVP PV učitele do následujících rolí:

- **Role ochránce a poskytovatele odborné péče** – učitel zajišťuje odbornou péči; vytváří pro děti zázemí, ve kterém zažívají pocit bezpečí, lásky, porozumění, štěstí a pohody.
- **Role zprostředkovatele poznatků a zkušeností** – učitel zprostředkovává poznatky a implementuje je do kurikula MŠ a strategie předškolního vzdělávání; využívá či vytváří situace, jejichž prostřednictvím dětem zprostředkovává zkušenosti; při práci využívá vhodné strategie a metody.

- **Role poradce a iniciátora** – učitel je průvodcem na cestě za novými poznatky; je konzultantem pro výchovné a vzdělávací situace v mateřské škole, poradcem pro řešení různých situací, s nimiž se dítě v běžném životě setkává; vytváří vhodné podmínky pro osvojování si nových dovedností a formování správných postojů.
- **Role manažera** – učitel chápe podstatu práce s RVP PV; spolupodílí se na tvorbě školních a třídních vzdělávacích programů a v pojetí RVP PV, projektuje; využívá vhodné evaluační nástroje; je tvůrcem osobitých vzdělávacích strategií, pomůcek; dokáže flexibilně reagovat na nové podmínky, inovuje vzdělávání; vytváří podmínky, v nichž dítě řeší různé úkoly.
- **Role diagnostika a klinika** – učitel diagnostikuje zájmy a potřeby dětí, rozpoznává potíže; na základě pedagogické diagnostiky hodnotí rozvoj osobnosti dítěte; komunikuje se svými kolegy, s rodiči, s ostatními partnery školy; intervnuje. (Šmelová, 2006, s. 124-125)

Všechny role je potřeba vnímat jako proměnné, jimiž učitel reaguje ve své práci na měnící se celospolečenské požadavky a s tím související vzdělávací politiku a funkci MŠ.

3.3 Rodina

Dle Kropáčkové je „rodina díky své specifičnosti a univerzálnosti jedinečná a nenahraditelná instituce. Je prvním prostředím, s kterým se dítě setkává a které se pro ně stává závazným modelem. Dítě v rodině získává první sociální zkušenosti, tím se vytváří základ formování jeho osobnosti. Rodina zároveň reprezentuje danou společnost, její kulturu, tradice. Každá rodina je však jiná – má svou jedinečnost a specifiku. Rodina dítěti poskytuje první orientaci, prostřednictvím rodiny vrůstá do společnosti, osvojuje si základní normy lidského chování, učí se základním rolím a seznamuje se s dovednostmi, bez kterých se v dospělosti neobejde“. (Kropáčková in Opravilová, 2016, s. 180)

Součástí širšího okolí rodiny se po nástupu dítěte do předškolního vzdělávání stává také MŠ, která je školskou institucí a zároveň komunitou předškolních dětí a dospělých lidí. Pokud se rodiče rozhodnou, že dají své dítě do MŠ, je pro jeho zdravý vývoj žádoucí, aby obě komunity – rodina a MŠ – měly představu, co jedna od druhé požaduje, a jednaly v duchu partnerské spolupráce. (Havlínová *et al*, 1995, s. 92)

Spolupráce rodičů může probíhat různými způsoby. K individuálním formám spolupráce MŠ s rodiči můžeme zařadit: průběžné rozhovory o problémech dítěte, pravidelné zprávy a společné rozhovory, vzájemné informace např. o zdravotním stavu dítěte, tvorba individuálních plánů pro děti, půjčování hraček a knih. Ke kolektivním formám práce MŠ s rodiči patří: výstavky, nástěnky, pomoc při pořádání akcí pro děti, výlety rodičů s dětmi, námětové besedy, exkurze prostřednictvím rodičů aj.

V předcházejících kapitolách jsme se podrobně věnovali jednotlivým oblastem, které představují teoretická východiska, pro tvorbu environmentálního projektu. Praktická část bakalářské práce pak bude zaměřena na samotnou realizaci a jeho vyhodnocení.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. PŘEDSTAVENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část je zaměřena na realizaci projektu v prostředí MŠ. Jak vyplývá z názvu bakalářské práce, je projekt zaměřen na využití prvků DV jako možného edukačního prostředku k realizaci EV v předškolním vzdělávání.

Pro realizaci projektu byla vybrána Základní škola a Mateřská škola Sedlec, okres Břeclav, příspěvková organizace. Výhodu poskytovalo prostředí vesnice s okolní přírodní rezervací a zdejší způsob života. Vhodnost tohoto výběru byla ověřena na základě analýzy SWOT a jejího vyhodnocení.

Cíl praktické části

Vytvořit a zrealizovat projekt s ohledem na podmínky prostředí MŠ a studia informačních zdrojů.

Dílčí cíle

- ▶ Prostřednictvím realizace projektu ověřit, zda je DV vhodným edukačním prostředkem pro rozvoj předškolních dětí s důrazem na oblast EV.
- ▶ Ověřit vhodnost navržených metod a přínos v oblasti EV v MŠ.

Metody sběru dat pro vyhodnocení projektu

Rozhovor - vstupní, upevňující, kontrolní.

Pozorování - strukturované, nestrukturované.

Analýza dokumentů (RVP PV, ŠVP, třídní kniha, portfolia dětí, sebehodnocení učitelky).

Data budou zaznamenána pomocí záznamového archu.

Představení cílové skupiny

Cílovou skupinu představují děti z MŠ v obci Sedlec, kterou tvoří heterogenní třída v počtu 25 dětí ve věku 2,5 až 6 let.

4.1 Analýza SWOT

Tabulka č. 1 – Analýza SWOT (Prášilová, 2004, s. 131)

Interní analýza	Silné stránky	Slabé stránky
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lidský potenciál <ul style="list-style-type: none"> ➤ Rodinná atmosféra ve vztahu dítě – učitel, dítě – provozní zaměstnanci. ➤ Malý kolektiv dětí (pouze jedna třída). ➤ Dobré vztahy učitel – rodič. 2. Materiální vybavení <ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostatečně velké prostory ve třídách, tělocvična. ➤ Nový nábytek ve třídách. ➤ Audio a video technika, interaktivní tabule. 3. Ostatní faktory <ul style="list-style-type: none"> ➤ Dobré vztahy se zřizovatelem. ➤ Výborná spolupráce s místní základní školou. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedostatek financí na investice. 2. Malá nabídka zájmových kroužků. 3. Malá spolupráce s ostatními spolky v obci. 4. Demografické umístění obce. 5. Nedostatečná infrastruktura.
Externí analýza	Příležitosti	Hrozby
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Umístění MŠ v klidném prostředí na venkově blízkosti chráněného území. 2. Možnost navýšení kapacity dětí. 3. Výstavba nových domů pro mladé rodiny. 4. Možnost čerpání dotací na úpravu školní zahrady, vybudování přírodní učebny. 5. Využití webu k informovanosti veřejnosti, propagaci MŠ. 6. Navázání trvalejší spolupráce s CHKO Pálava. 7. Zlepšit spolupráci s rodiči – do chodu MŠ, projektových dnů aj. 8. Využití vlastních organizačních schopností. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pro naši školu <ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedostatečný počet dětí. ➤ Obavy ze zpracování nového ŠVP. ➤ Povinnost přijímání dětí mladších tří let. ➤ Zánik základní školy. 2. Pro školství <ul style="list-style-type: none"> ➤ Nadměrné nároky na učitele. ➤ Nedostatečné finanční ohodnocení, motivace. 3. Pro děti - x 4. Pro rodiče <ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedostatečný zájem o školu. ➤ Rozšiřování nepodložených názorů veřejnosti.

Vyhodnocení analýzy SWOT

Předností vybrané MŠ k realizaci projektu s environmentální tematikou je její umístění v klidném prostředí na venkově v blízkosti chráněného území, její velikost a filozofie školy. Jedním z cílů této MŠ je vést děti k poznávání a ochraně přírody a životního prostředí. Mimo jiné se celoročně zapojují ve spolupráci se základní školou a rodiči do sběru hliníku, starého papíru a do „Recyklohraní“, což je školní recyklační program pod záštitou MŠMT ČR.

K podstatným interním přednostem patří:

- příjemná až rodinná atmosféra, která se promítá do spolupráce se základní školou i se zřizovatelem, komunikace s rodiči;
- malý kolektiv dětí;
- dostatečně velké prostory ve třídách, tělocvična;
- vybavení novým nábytkem a moderní audiovizuální technikou.

Ke slabým stránkám patří nedostatek financí na investice – zejména na dovybavení školní zahrady, které ale není pro potřeby projektu nezbytné.

Příležitost nabízí možnost spolupráce s CHKO Pálava a rovněž možnost čerpání dotací na úpravu školní zahrady, vybudování přírodní učebny.

Z analýzy SWOT vyplynulo, že zamýšlený projekt je vhodné realizovat právě v této MŠ, jelikož je svým zaměřením orientována na ochranu přírody a životního prostředí. Navíc se nachází v blízkosti chráněného území.

5. PROJEKT K ROZVOJI ENVIRONMENTÁLNÍHO CÍTĚNÍ DĚTÍ V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Výchovně-vzdělávací projekt zaměřený na rozvoj environmentálního citění u dětí předškolního věku, který využívá prvků DV, nese název „S Rákosníčkem do přírody“, na úrovni TVP pak „Jato ťuká na vrátka“. Projekt byl uskutečněn v období na jaře od 11. – 29. 4. 2016. Průběh projektu byl realizován zejména v dopoledních činnostech a pobytu venku, kde byly zařazovány plánované činnosti a aktivity, jejichž konkrétní popis včetně metodického pokynu je pro jeho rozsah uveden v Příloze č. 1.

5.1 Charakteristika projektu

Název projektu: S Rákosníčkem do přírody

Název ŠVP: Já a svět, který mě obklopuje

Název IB: Jaro ťuká na vrátka

Struktura projektu: Projekt je rozdělen do tří částí: Voda kolem nás; Náš rybník, potok v přírodní rezervaci; Pomáháme chránit přírodu

Časové vymezení projektu: 15 dní

Tabulka č. 2 - Metodický přehled

Základní charakteristika	Projekt je zasazen do období jara. Prostřednictvím prožitkového učení a prvků DV získají děti nové poznatky a zkušenosti o původu a významu vody pro život, seznámí se s prostředím sedleckého potoku „Včelínek“ a rybníku „Nesyt“ a také si vytvoří povědomí o významu a důležitosti životního prostředí a jeho ochraně. Celým projektem bude děti provázet kamarád Rákosníček s jeho příhodami, které dětem umožní propojit jejich bezprostřední zkušenost s pozorování světa kolem sebe.
Přibližná délka realizace	3 týdny, v průběhu jara (duben).
Věková skupina	2,5 – 6 let.

<p>Metody vzdělávání a výchovy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Slovní – monologické, dialogické, práce s knihou • Názorně demonstrační – předvádění, představení obrazů, pozorování • Praktické – nácvik pohybových dovedností, výtvarná a grafická práce • Aktivizující – diskuse, hra <p>Metody prožitkového učení, kooperativního učení, prvky dramatické výchovy jako edukační prostředek.</p> <p>Citového a názorného působení, usměrňování činnosti dětí, utváření situací pro samostatnou činnost dětí, rozvoje morálního úsudku, mravního působení, metody rozumové instrukce. (Texty ke studiu otázek výchovy 2., 1994, s. 31-32)</p>
<p>Organizační formy</p>	<p>Skupinové, individuální, individualizované, frontální. (Vonková in Vališová, Kasíková et al, 2007, s. 174-175)</p>

Klíčová slova: příroda, voda, potok, rybník, dramatizace, experiment

5.2 Vzdělávací obsah projektu

Vzdělávací obsah projektu je koncipován na úrovni TVP a prolíná všechny oblasti RVP PV, tak aby bylo dětem umožněno za daných podmínek dosáhnout nejen určitých schopností, nových poznatků či dovedností kognitivních i praktických, postojů a hodnot, ale právě jejich vzájemné propojení prakticky využitelných souborů se zaměřením na rozvoj vztahu k přírodě.

Nyní se seznámíme s jednotlivými vzdělávacími oblastmi, které zahrnují jednak *dílčí vzdělávací cíle*, které vyjadřují, co by měl učitel v průběhu předškolního vzdělávání sledovat a u dítěte podporovat, *vzdělávací nabídkou*, jež představuje prostředek vzdělávání, *očekávanými výstupy*, které je možno obecně považovat v této úrovni vzdělávání za dosažitelné, a možnými *riziky*, která mohou úspěch vzdělávacích záměrů ohrozit, s ohledem na zaměření celého projektu.

Dítě a jeho tělo

Cíle

Rozvíjet pohybové dovednosti a hrubou motoriku, ovládnutí pohybového aparátu nejen v přírodním terénu.

Rozvíjet a zdokonalovat jemnou motoriku, koordinaci ruky a oka.

Rozvíjet smysly při vnímání přírody.

Vzdělávací nabídka

Lokomoční a nelokomoční pohybové činnosti, hudební a hudebně pohybové činnosti.

Manipulační činnosti s předměty, pomůckami, nástroji a přírodními materiály.

Smyslové a psychomotorické hry.

Očekávané výstupy

Zvládat základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci, běžné způsoby pohybu v různém prostředí. Napodobit jednoduchý pohyb dle vzoru, sladit pohyb se zpěvem.

Ovládat koordinaci ruky a oka, zvládat jemnou motoriku.

Vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů.

Rizika

Nevhodné oblečení a obuv.

Nebezpečí úrazu během aktivit.

Nedostatečný respekt k individuálním potřebám a možnostem dětí.

Dítě a jeho psychika

Cíle

Rozvíjet komunikačních dovedností, ale také umění naslouchat. Rozšiřovat si slovní zásobu o nové pojmy a názvy živočichů, rostlin, počasí atd.

Rozvíjet tvořivého myšlení, řešení problémů.

Rozvíjet dovednosti popisovat vlastní vjemy, zážitky, pocity, pozorování, formulovat otázky.

Rozvíjet mravního a estetického vnímání přírody výtvarným, hudebním a pohybovým vyjádřením.

Vzdělávací nabídka

Práce s odbornou literaturou – encyklopedie, atlasy, obrazový materiál.

Přímé pozorování přírody.

Aktivita a činnosti rozvíjející vztah k přírodě.

Hry nejrůznějšího zaměření podporující tvořivost, představivost a fantazii.

Očekávané výstupy

Komunikovat bez zábran s ostatními dětmi i dospělou osobou. Učí se nová slova, rozumí jejich významu.

Přemýšlet, uvažovat; řešit problémy, úkoly, situace.

Projevovat citlivost k živým bytostem, k přírodě.

Vyjadřovat své pocity a prožitky slovně výtvarně, hudebně pohybovou či dramatickou improvizací apod.

Rizika

Komunikačně chudé prostředí.

Předkládání hotových poznatků, málo prostoru k experimentaci.

Nedostatek možností ke sdělování vlastních pocitů, prožitků.

Málo podnětů a aktivit podporující estetické vnímání, cítění, prožívání a vyjadřování.

Dítě a ten druhý

Cíle

Osvojit si dovednosti a schopnosti pro navazování kontaktu a komunikaci s dospělým.

Posilovat prosociální vztahy mezi dětmi, i jejich vztahu k prostředí.

Rozvíjet kooperativní dovednosti.

Vzdělávací nabídka

Běžné komunikační příležitosti.

Hry, modelové situace, činnosti vedoucí k ohleduplnosti k druhému i ve vztahu k prostředí.

Kooperativní činnosti ve dvojicích či ve skupinkách.

Očekávané výstupy

Schopnost vzájemně si naslouchat, spolupracovat (s dospělým, mezi dětmi).

Chovat se ohleduplně a citlivě vůči ostatním, i vzhledem k prostředí.

Spolupracovat s ostatními.

Rizika

Málo možností ke spolupráci a komunikaci s druhým.

Nedostatek pozitivních příkladů a vzorů prosociálního chování.

Nedodržování pravidel her a soužití.

Dítě a společnost

Cíle

Vytvořit si aktivních postojů ke světu a přírodě.

Rozvíjet povědomí o prosociálním chování a morálních hodnotách.

Vzdělávací nabídka

Hry a činnosti k poznávání přírody (výtvarné, dramatické, hudební, hudebně pohybové).

Aktivitty přibližující morální hodnoty.

Očekávané výstupy

Zachycovat skutečnosti ze svého okolí podle různých technik a vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností.

Chovat se na základě vlastních pohnutek s respektem k ostatním.

Rizika

Nedostatek příležitostí k vytváření vztahu k přírodě.

Nevhodné mravní vzory v okolí.

Dítě a svět

Cíle

Vytvořit si kladný vztah k přírodě.

Vytváření elementárního povědomí o přírodním prostředí, jeho rozmanitosti a neustálých proměnách.

Pochopit, že mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také ničit a poškozovat.

Vzdělávací nabídka

Přirozené pozorování blízkého okolí, vycházky.

Přirozené i zprostředkované poznávání přírody, ekologicky motivované hry.

Činnosti přispívající k ochraně životního prostředí a krajiny.

Očekávané výstupy

Orientovat se v blízkém okolí.

Získávat elementární poznatky o okolním prostředí.

Pomáhat pečovat o okolní životní prostředí.

Rizika

Nedostatek příležitostí k pobytu v přírodě.

Převaha zprostředkovaného poznávání.

Špatný příklad dospělých.

6. EVALUACE PROJEKTU

Pro hodnocení evaluace projektu byl použit Autoevaluační dotazník (Jančaříková, 2012, s. 141), který byl následně upraven pro potřebu bakalářské práce. Prostřednictvím tohoto dotazníku byla vyhodnocena kvalita realizace environmentální výchovy v rámci zvoleného projektu, která zahrnovala – osvojování si nových vědomostí, dovedností, postojů, rozvoj emocionálního vztahu a individuálních pokroků. Protože se jedná o heterogenní třídu dětí, byla pro větší přehlednost a také posouzení rozdělena do dvou věkových skupin a to, děti ve věku 2,5 – 4 let a 5 – 6 let. Hodnocení očekávaných výstupů i sebehodnocení učitelky je uvedeno zvlášť.

Při hodnocení bylo využito hodnotící škály, přičemž jednotlivé odpovědi jsou na hodnotící škále seřazeny od nejméně po nejvíce frekventované:

1 – nikdy (popř. ne, nemohu apod.)

2 – zřídka, velmi málo

3 – občas, jen někdy

4 – často

5 – pravidelně, téměř každý den (popř. ano, mohu každý den apod.)

Hodnocení realizace environmentální výchovy

Mladší děti ve věku 2,5 – 4 let

Tabulka č. 3 – Záznamový arch 1

1.	Zažívají legraci. Realizace EV není nudná a nepříjemná.	1	2	3	4	5
2.	Dostávají informace vhodně zjednodušené vzhledem k jejich věku.	1	2	3	4	5
3.	Mohou projevovat aktivitu, zvědavost, tvořivost, učí se objevovat.	1	2	3	4	5
4.	Seznamují se s konkrétními příklady zacházení s živými tvory v okolí rybníku, potoka.	1	2	3	4	5
5.	Přiměřeně se podílejí na práci pro přírodu (např. sběrem odpadků)	1	2	3	4	5
6.	Zpívají a naslouchají hudbě o přírodě a hudbě přírody (zurčení vody, zpěv ptáků, žab aj.).	1	2	3	4	5

7.	Učitelka podněcuje a inspiruje využitím DV.	1	2	3	4	5
8.	Učí se vnímat závislosti zvířat i rostlin na prostředí (ryba na suchu lekne, vodomilka se utopí ve znečištěné vodě aj.).	1	2	3	4	5
9.	Učí se experimentovat. Jejich malé i větší objevy jsou oceněny.	1	2	3	4	5
10.	Mají možnost vytvářet si intenzivní vztah ke konkrétnímu místu.	1	2	3	4	5
11.	Mohou manipulovat s pomůckami.	1	2	3	4	5
12.	Pracují při výtvarných činnostech s přírodninami.	1	2	3	4	5
13.	Při poznávání zapojují i ostatní smysly, tj. nejen zrak.	1	2	3	4	5
14.	Společně s dospělými obdivují přírodu a její součásti.	1	2	3	4	5
15.	Mají možnost čas od času si připomenout své zážitky z přírody pomocí portfolia, deníku.	1	2	3	4	5

Komentář: Mladší děti se především seznamují s okolním prostředím, objevují různé skutečnosti, které jim dosud nebyly známy. Prostřednictvím hry, hudebních písní a prvků dramatické výchovy se učí citlivému vztahu člověka k přírodě. Nápodobou a vzory chování od starších dětí si postupně osvojují některé vědomosti, dovednosti, učí se experimentovat.

Starší děti ve věku 5 – 6 let

Tabulka č. 4 – Záznamový arch 2

1.	Zažívají legraci. Realizace EV není nudná a nepříjemná.	1	2	3	4	5
2.	Dostávají informace vhodně zjednodušené vzhledem k jejich věku.	1	2	3	4	5
3.	Mohou projevovat aktivitu, zvědavost, tvořivost, učí se objevovat.	1	2	3	4	5
4.	Seznamují se s konkrétními příklady zacházení s živými tvory v okolí rybníku, potoka.	1	2	3	4	5
5.	Přiměřeně se podílejí na práci pro přírodu (např. sběrem odpadků)	1	2	3	4	5
6.	Zpívají a naslouchají hudbě o přírodě a hudbě přírody (zurčení vody, zpěv ptáků, žab aj.).	1	2	3	4	5
7.	Učitelka podněcuje a inspiruje využitím DV.	1	2	3	4	5
8.	Učí se vnímat závislosti zvířat i rostlin na prostředí (ryba na suchu lekne, vodomilka se utopí ve znečištěné vodě aj.).	1	2	3	4	5

9.	Učí se experimentovat. Jejich malé i větší objevy jsou oceněny.	1	2	3	4	5
10.	Mají možnost vytvářet si intenzivní vztah ke konkrétnímu místu.	1	2	3	4	5
11.	Mohou manipulovat s pomůckami.	1	2	3	4	5
12.	Pracují při výtvarných činnostech s přírodninami.	1	2	3	4	5
13.	Při poznávání zapojují i ostatní smysly, tj. nejen zrak.	1	2	3	4	5
14.	Společně s dospělými obdivují přírodu a její součásti.	1	2	3	4	5
15.	Mají možnost čas od času si připomenout své zážitky z přírody pomocí portfolia, deníku.	1	2	3	4	5

Komentář: Starší děti projevují velmi aktivní zájem o danou tematiku. Budují si svůj vztah k místu, kde žijí. Jsou aktivní, dožadují se informací a vysvětlení, ale rovněž se pokouší samy nalézat řešení. Ke svým experimentům a badatelským objevům využívají pomůcky. Pracují s přírodninami. Bez problémů komunikují s dospělou osobou (lektorka programu, ornitolog), své nové poznatky a výtvary se zájmem prezentují rodičům.

Součástí evaluace je rovněž sebehodnocení učitelky, které obsahuje hodnocení zvolených organizačních forem, metod a metodického postupu a hodnocení očekávaných výstupů, které je opět rozděleno do dvou tabulek podle věkových skupin.

Hodnocení očekávaných výstupů

Tabulka č. 5 – Očekávané výstupy (mladší děti)

Hodnocení očekávaných výstupů (mladší děti)			
	ANO	ČÁSTEČNĚ	NE
1. Biologická oblast		x	
Odůvodnění: U mladších dětí se stále ještě rozvíjí hrubá motorika, tak i jemná motorika, což se projevilo u her a aktivit v přírodním terénu, výtvarných činností, manipulací s některými pomůckami vyžadujícími přesnější koordinaci ruky a oka. Velké potíže měly děti se spojením písne a pohybu, udržením rytmu.			
2. Psychologická oblast		x	
Odůvodnění: Pro mladší děti se ukázaly některé činnosti jako náročnější, i když se přímo aktivně nezapojovaly, pozorovaly starší děti se zájmem. Také měly potíže s udržením pozornosti, která			

je vzhledem k věku ještě stále velmi krátkodobá. Problémem byla i narušená komunikační schopnost u většiny mladších dětí. Prostřednictvím hudební a hudebně pohybové improvizace si děti rozvíjely zájem o přírodu a první elementární poznatky uzpůsobené k jejich věku.			
3. Sociální oblast		x	
Odůvodnění: Děti měly potíže zejména s dodržováním pravidel her a soužití. Vhodným příkladem a nápodobou se od starších dětí učily spolupracovat. Osvojovaly si základní poznatky o okolním prostředí – barvy přírody na jaře aj.			

Tabulka č. 6 – Očekávané výstupy (starší děti)

Hodnocení očekávaných výstupů (starší děti)			
	ANO	ČÁSTEČNĚ	NE
1. Biologická oblast		x	
Odůvodnění: Starší děti již dobře zvládají pohyb v přírodním terénu, některé však mají potíže s prostorovou orientací. Manipulací s různými pomůckami a materiály byla rozvíjena koordinace ruky a oka. Pro některé děti je rovněž obtížné zapamatování si textu i pohybu ve správném rytmu. Různými hrami a činnostmi zejména při pobytu venku bylo rozvíjeno smyslové vnímání.			
2. Psychologická oblast		x	
Odůvodnění: Děti měly potíže s dodržováním pravidel konverzace a souvislým vyjadřováním. Všechny děti se jinak do činností aktivně zapojovaly, samostatně odpovídaly, dokázaly vyjádřit své názory, myšlenky, úvahy. Svou slovní zásobu si rozšiřovaly o nová slova související především s názvy rostlin a živočichů. Při tvorbě s přírodními i jinými materiály a vlastní hrou se dařilo rozvíjet u dětí vlastní představivost a fantazii. Své pocity a prožitky vyjadřovaly nejen slovně, ale i výtvarnou, hudebně pohybovou či dramatickou improvizací. Všechny činnosti vedly k rozvoji citlivému vztahu k přírodě, k její ochraně.			
3. Sociální oblast		x	
Odůvodnění: Děti neměly potíže v komunikaci s jinou dospělou osobou nebo mezi sebou. Při společných aktivitách se však projevilo riziko neschopnosti vzájemně si naslouchat a domluvit se na společném řešení – postupu, rozdělení rolí. Bez problémů se však již dokáží orientovat v blízkém okolí budovat si pozitivní vztah k místu, kde žijí.			

Sebehodnocení učitelky

Tabulka č. 7 – Sebehodnocení učitelky

Sebehodnocení učitelky			
	ANO	ČÁSTEČNĚ	NE
1. Organizační formy	x		
Odůvodnění: Díky prožitkové formě učení si děti rychle osvojily nové vědomosti, dovednosti a poznatky.			
2. Metody	x		
Odůvodnění: Zvolené metody vedly k naplňování zvolených cílů.			
3. Metodický postup	x		
Odůvodnění: Metodický postup dobře zvolený a odpovídal plánovaným činnostem, během kterých se nevyskytnul žádný závažnější problém.			
4. Vzdělávací nabídka vzhledem k individuálním možnostem dětí	x		
Odůvodnění: Věkové složení třídy kladlo velké nároky na přípravu a realizaci projektu. Vzdělávací nabídka byla rovnoměrně vyvážená a při plánování bylo dostatečně přihlíženo k věkovým a individuálním možnostem a schopnostem dětí.			

Reflexe

Cílem praktické části bylo vytvořit a zrealizovat projekt s ohledem na podmínky prostředí MŠ a studia informačních zdrojů. Záměrem bylo ověřit vhodnost navržených metod a rovněž přínos v oblasti EV v MŠ. Jedním z cílů také bylo zjistit, zda je DV vhodným edukačním prostředkem pro rozvoj předškolních dětí.

Během realizace byly naplněny všechny znaky prožitkového učení, tedy spontaneita, objevnost, komunikativnost, prostor pro aktivitu a tvořivost, konkrétní činnosti i požadavek na celostnost. Přírozenou cestou – na základě svých zážitků a zkušeností, prostřednictvím hry, hudebních a dramatických činností, vlastní aktivity, bylo u dětí rozvíjeno vnímání světa pomocí všech smyslů, hledání souvislostí a objevování krás přírody. Probouzením zájmu o přírodu a úcty k živým bytostem, byl vytvářen citlivý vztah k okolnímu prostředí.

Zařazení prvků DV se ukázalo jako velmi vhodným prostředkem, který umožnil dětem propojit pocity a prožitky s bezprostřední zkušeností a novými poznatky. Zejména mladší děti si prostřednictvím DV dokázaly lépe představit či pochopit některé výjevy a skutečnosti, které by jim jinak byly těžko srozumitelné. Zamýšlených cílů nedosáhly všechny děti, ale to se dalo vzhledem k věkovému složení třídy očekávat. V průběhu projektu se nevyskytly žádné závažnější nedostatky, které by vážně ohrozily jeho průběh.

Během celého projektu postupně vznikala tzv. badatelská kniha, do které děti kreslily či lepily obrázky, vlepovaly fotografie, vylisované rostliny aj. Nad vznikajícím deníkem děti často diskutovaly, připomínaly si, co zažily, hledaly souvislosti mezi svými pocity.

Každý den po skončení didakticky cílených činností měly děti možnost vyjádřit se, co se jim ten den dařilo x nedařilo, s kým se jim dobře pracovalo, co se zajímavého dozvěděly nebo představit ostatním své výtvary.

Pozorování, rozhovory i aktivní zájem dětí o danou tematiku nás utvrdili v tom, že výsledný projekt splnil očekávání, která jsme si dali na začátku. Úspěšnost celého projektu podtrhla i odezva ze strany rodičů, které velmi zaujalo aktuální dění v MŠ. Děti si domů odnášely spoustu neobvyklých prožitků, o kterých měly potřebu dále diskutovat, rozebírat nové poznatky s rodiči, porovnávat skutečnost s ideálním stavem a hledat možná řešení nápravy.

ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo poukázat na aktuálnost dané problematiky a významu environmentálního výchovy již v předškolním věku, neboť je důležité, aby děti již od útlého mládí přestaly chápat přírodu jako něco obvyklého a všedního. Aby si uvědomily hodnotu a krásu přírody, kterou je potřeba chránit a opatrovat.

V teoretické části bylo nastíněno současné předškolní vzdělávání a jeho východiska, které poskytly teoretický rámec pro realizaci projektu v rámci praktické části. Velmi důležité bylo objasnění postavení environmentální výchovy v předškolním vzdělávání, její ukotvení v zákonech a vyhláškách, i samotné zakomponování do výchovně – vzdělávací práce. Nedílnou součástí tvořili aktéři předškolního vzdělávání. Zejména nás zajímalo předškolní dítě a jednotlivé vývojové oblasti, ve kterých se nachází. To bylo velmi podstatné při plánování projektu, jelikož věkové složení třídy kladlo větší nároky na složení vzdělávací nabídky, vhodnost zvolených metod i organizační formy práce.

V praktické části byl podrobně představen samotný projekt k rozvoji environmentálního citění u dětí předškolního věku a jeho uskutečnění s ohledem na podmínky, ve kterých se mateřská škola nachází. Prostřednictvím realizace tohoto projektu bylo využito jako jeden z možných edukačních prostředků dramatická výchova, resp. její prvky.

Projekt byl realizován v Základní škola a Mateřská škola Sedlec, okres Břeclav, příspěvková organizace, která se nachází v blízkosti přírodní rezervace s mnoha vzácnými druhy rostlin a živočichů. Okolní prostředí tak poskytovalo ideální podmínky pro realizaci projektu se zaměřením na environmentální výchovu. Během každodenních činností měly děti možnost poznávat jednotlivé součásti přírody i rizika, které ji ohrožují. Přímou zkušeností a prožitkem si osvojovaly nové vědomosti, dovednosti, postoje. Utvářely si citlivý a emocionálně vnímavý přístup ke svému okolí.

V rámci evaluace byla vyhodnocena kvalita realizace environmentální výchovy, ale rovněž vhodnost navržených metod a dosažení očekávaných výsledků u dětí, vzhledem k zamýšleným cílům. Po celkovém zhodnocení můžeme projekt považovat za úspěšný. Potvrdilo se, že je velmi podstatné utvářet v dětech vztah k přírodě již od útlého mládí. Naučit je vnímat přírodu, chápat její význam a podílet se na její ochraně.

LITERATURA A POUŽITÉ PRAMENY

- BRUKNER, J.: *Samá voda*. Praha: Albatros nakladatelství a.s., 2010. ISBN 978-80-00-01911-6.
- DOSTÁL, A. M., OPRAVILOVÁ, E.: *Úvod do předškolní pedagogiky*. Vyd.1. - Praha: SPN, 1985. ISBN 14-484-85.
- Fascinující pokusy pro každý den*. Vyd.1. – Dobřejovice: Rebo Productions CZ, spol. s.r.o., 2011. ISBN 978-80-255-0507-6-
- HAVLÍNOVÁ, M. a kol.: *Zdravá mateřská škola*. Vyd.1. - Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-048-0.
- HAVLÍNOVÁ, M. a kol.: *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-383-8.
- JANČAŘÍKOVÁ, K.: *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, 2010. ISBN 978-80-86307-95-4.
- JENČKOVÁ, E.: *Muzika od potoka 1. díl*. Vyd. 1. – Hradec Králové: TANDEM, 2014. ISBN 978-80-86901-23-7.
- JENČKOVÁ, E.: *Řemesla a povolání s hudbou a pohybem 1. díl*. Vyd.1. - Hradec Králové: TANDEM, 2015. ISBN 978-80-86901-31-2.
- JŮVA, V. a kol.: *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.
- KINCL, J.: *Rákosníček a rybník*. Praha: Albatros nakladatelství, a.s., 2015. ISBN 978-80-00-03953-4.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2011. ISBN 80-7178-585-7.
- KULHÁNKOVÁ, E.: *Cvičíme pro radost*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-929-3.
- KUTÁLKOVÁ, D.: *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4856-6.
- LEBLOVÁ, E.: *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vyd.1. - Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9.
- MACHKOVÁ, E.: *Metodika dramatické výchovy*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2011. ISBN 978-80-7068-250-0.
- Manuál k přípravě školního (třídního) vzdělávacího programu mateřské školy*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005.

- MATĚJČEK, Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3.
- MATĚJČEK, Z.: *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Vyd.1. - Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 978-80-247-0870-6.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. (eds.): *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- Metodický pokyn MŠMT Č. j. 16745/2008 – 22 k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve školách a školských zařízeních*, 2008.
- OPRAVILOVÁ, E.: *Předškolní pedagogika*. Vyd.1. - Praha: Grada Publishing, a.s., 2016. ISBN 978-80-247-5107-8.
- PLEVOVÁ, I.: *Kapitoly z vývojové psychologie*. Vyd.1. - Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1412-0.
- PONÍŽILOVÁ, B.: *Filipka pro nejmenší 1*. Brno: Lipka, 2015. ISBN 978-80-87604-35-9.
- PRÁŠILOVÁ, M.: *Projektování v mateřské škole*. Vyd.1. - Olomouc: Nakladatelství HANEX, 2004. ISBN 80-85783-44-4.
- PRŮCHA, J. KOŤÁTKOVÁ S.: *Předškolní pedagogika*, Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- PŘIKRYLOVÁ, M.: *Praktické náměty pro konkretizované očekávané výstupy RVP PV. Vzdělávací oblast: Dítě a svět (environmentální)*. Kroměříž: Přikrylová Marie Plus s.r.o., 2012. ISBN 978-80-87165-53-9.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2016.
- SKALKOVÁ, J.: *Obecná Didaktika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- SPLAVCOVÁ, H., KROPÁČKOVÁ, J.: *Vzdělávání dětí od dvou let v MŠ*. Vyd.1. - Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1042-9.
- STRAKATÁ, M.: *Pojďte s námi do přírody*. Vyd.1. - Kralice na Hané: Computer Media, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7402-027-8.
- STŘELEČEK, S. (ed.): *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-86633-00-4.

SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H.: *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd.1. - Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

SYSLOVÁ, Z. (ed.): *Školní vzdělávací programy a evaluace v mateřské škole*. [CD ROM]. Praha: Verlag Dashöfer, 2008.

ŠMELOVÁ, E.: *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Vyd.1. – Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

ŠMELOVÁ, E.: *Mateřská škola. Teorie a praxe I*. Vyd.1. - Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0945-8.

ŠMELOVÁ, E.: *Mateřská škola. Teorie a praxe II*. Vyd.1. – Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1373-6.

ŠMELOVÁ, E., FASNEROVÁ, M., PETROVÁ, J. a kol.: *Univerzitní mateřská škola*. Vyd.1. - Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3877-1.

ŠMELOVÁ, E., NELEŠOVSKÁ, A.: *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. Vyd.1. - Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2272-5.

ŠVEJDOVÁ, H.: *Kůry, můry, ven, ať je krásný den*. Praha: Nakladatelství Dr. Josefa Raabe s.r.o., 2014. ISBN 978-80-7496-079-6.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie I*. Vyd.1. - Praha: Nakladatelství Karolinium, 2005. ISBN 80-246-0956-0.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol.: *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

VORLÍČEK, CH.: *Úvod do pedagogiky*. Vyd.1. - Jinočany: Nakladatelství H&H Vyšehradská, s.r.o., 2000. ISBN 80-86022-79-X.

ŽIŽKOVÁ, T.: *Karty vodních organismů*. Vyd.1. - Brno: Rezekvítek, 2012. ISBN 978-80-86626-27-7.

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí.

Internetové zdroje

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO). [online]. [Citace 15. 3. 2017]. Dostupné na: <http://environmentalni-vychova.webnode.cz/program-evvo/>.

Metody environmentální výchovy v mateřské škole. [online]. [Citace 15. 3. 2017]. Dostupné na: [http://www.ekocentrum.eu/evvo-metodický materiál pro výuku EVVO v MŠ/](http://www.ekocentrum.eu/evvo-metodicky-material-pro-vyuku-evvo-v-ms/).

Legislativa

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1

Realizace projektu k rozvoji environmentálního citění u dětí předškolního věku s prvky dramatické výchovy – „S Rákosníčkem do přírody“

PŘÍLOHA 2

Pracovní listy

PŘÍLOHA 1

Realizace projektu k rozvoji environmentálního citění u dětí předškolního věku s prvky dramatické výchovy – „S Rákosníčkem do přírody“

Celý projekt je navržen pro uskutečnění v předškolním vzdělávání a je rozdělen na tři části: **Voda kolem nás; Náš rybník, potok v přírodní rezervaci; Pomáháme chránit přírodu.**

V našem případě byl zrealizován v Základní škole a Mateřské škole Sedlec, okres Břeclav, příspěvkové organizaci.

I. VODA KOLEM NÁS

V první části projektu se děti seznámí s významem a důležitostí vody pro život. Rozšíří si poznatky o jejích vlastnostech. Při vycházce k blízkému potoku a rybníku děti budou pozorovat jejich prostředí, všimnout si dění a změn, proměny přírody. Svě znalosti si ověří prostřednictvím různých experimentů. Po celou dobu projektu pak bude k dětem v rámci odpoledního odpočinku promlouvat malý neposeda Rákosníček, který se za dětmi přijde možná i podívat.

Téma na 1. den

Seznámení s prostředím potoka, rybníka

Místo realizace: třída, okolí školy, rybník, potok

Pomůcky: encyklopedie, obrazový materiál, digitální fotoaparát, zkumavky, klobouk

Prvotní motivace

První den se společně usadíme do na koberec do tzv. ranního kruhu a povídáme si: „Proč je voda důležitá?“, „Kde se vlastně voda vzala?“, „Jaká může být?“ Děti společně hledají odpovědi na dané otázky, vzájemně se doplňují. Povídáme si o plánovaném programu, který nás čeká. Pro přehlednost jsou na magnetické tabuli ve třídě i na nástěnkách v šatně umístěny obrázky a fotografie pro snazší pochopení a názornost. Seznámíme se se s básničkou „*Samá voda*“ (Brukner, 2010, s. 1)

Motivační básnička Samá voda – J. Brukner

*„Na počátku – kapička,
z kapky říčka maličká,
a když říčka s řekou splyne,
přidají se další, jiné
vody ze všech stran,
a z kapky je – oceán.“*

Metodický postup

Prohlížíme si s dětmi encyklopedie, obrazový materiál s tematikou vody a vodních zdrojů – ve skupinkách. Popisem obrázků a rozhovorem nad knihami děti vedou vlastní úvahy, vychází ze svých zkušeností. Vycházkou k blízkému potoku a rybníku pozorujeme jejich bezprostřední okolí, nasloucháme zvukům přírody, všímáme si různých detailů. Prostřednictvím digitálního mikroskopu a fotoaparátu vše dokumentujeme, sbíráme drobné kamínky a jiné přírodniny, které využijeme k dalším činnostem. Na blízké louce si zahrajeme pohybovou hru „*Chodí vodník okolo*“.

Obrázek č. 1 – Práce s mikroskopem

Pohybová hra Chodí vodník okolo

Děti stojí v kruhu a hrají obdobu hry „*Na peška*“. Jeden je v roli vodníka, má na hlavě vodnický klobouk a chodí po obvodu kruhu. Ostatní děti stojí, vytleskávají říkadlo v rytmu. Komu

vodník posadí klobouk na hlavu, ten honí. Úkolem honěného je oběhnout kruh a postavit se na uvolněné místo.

Co jsme objevili při vycházce k potoku?

Po návratu z vycházky se děti posadí na koberec. Učitelka se ptá dětí: „Co jsme objevili při vycházce k potoku?“ Kdo ví, pokládá kamínek (nasbíraný při pobytu venku) na textil rozložený uprostřed kruhu. Děti odpovídají: „žábu, vážku, pavouka, foukat vítr, zurčení potoka...“ Na základě osobní zkušenosti a zážitků z vycházky si na všechno zahrajeme prostřednictvím pohybové improvizace, říkadel s pohybovým vyjádřením.

Použité metody: slovní (monologické dialogické, práce s knihou), názorně demonstrační (pozorování, předvádění), praktické (návčik pohybových dovedností), aktivizující (hra)

Téma na 2. den

Koloběh vody aneb hrátky s vodní kapkou

Místo realizace: třída, školní dvůr

Pomůcky: obrázky, interaktivní tabule, výtvarný materiál, CD, konev, voda, papírovou utěrku, kousek alobalu, dřevo, karton, plast

Metodický postup

Děti se nejprve seznámí s koloběhem vody s využitím obrázků a animace na interaktivní tabuli, poté si samy vyzkouší, jak takový koloběh vody může fungovat. Pohodlně si lehnou na koberec, zavřou oči a každý si představí svou vlastní kapku vody. Některá je malá, jiná velká, dlouhá x krátká, hubená x tenká... Děti si svoji kapku namalují a vystříhnou obrys kapky (mladší děti si vyberou z již vystřižených kapek nebo si ji vystříhnou s dopomocí učitelky), učitelka jim kapku připevní na oděv pomocí kolíčku. Nyní se děti proměnily ve vodní kapky, které utvoří kruh (mrak).

Dramatizace Koloběh vody

Děti utvoří malé mráčky (kroužky asi po třech dětech). Posloucháme zvuky z CD představující různou sílu větru a deště. Nejprve se mrak jen lehce houpe ve větru, zmenšuje se,

zvětšuje se, až narazí do druhého mráčku a vytvoří se velký mrak (spojíme se do jednoho mraku), ze kterého začne pršet. Ze začátku jen poprchá a později začne pršet hodně. Děti poskakují a běhají po třídě, předvádí kapky deště i veliký liják. Když přestalo pršet, zůstalo venku mokro a velké louže. Děti si lehnou na zem a představují louže vody. Některá je velká (dítě se pořádně natáhne a roztáhne ruce i nohy), jiná zase úplně malá (dítě se schoulí do klubíčka).

„A co se stalo s těmi loužemi? Něco se vsáкло do půdy, něco se vypařilo, něco steklo do potoků a řek. A z té páry se na nebi vytvořil nový mrak a zanedlouho začalo opět pršet...“

Co viděla kapka vody

Vyzveme děti, aby se pokusily znázornit, co asi mohla vidět kapička, když padala dolů z nebe. Na připravenou šablonu děti kreslí s využitím fixů, pastelky, voskovek v různých odstínech modré barvy, dle vlastní fantazie. Poté kapku vystříhnou a nalepí na modrý podklad. Mladší děti za pomoci učitelky vytváří dešť zapouštěním odstínů modré barvy do mokrého podkladu, přičemž pozorují zapouštění barev, vytváření nových odstínů.

Obrázek č. 2 – Co viděla kapka vody

Experiment

Na školním dvoře si vyzkoušíme experiment s vsakováním vody. (Fascinující pokusy pro každý den, 2011) Pomocí konve děti zlehka zkrápějí předměty z různých materiálů (papírovou utěrku, kousek alobalu, dřevo, karton, plast) a pozorují, do kterých se voda vsákla a do kterých nikoli, proč všechny předměty vodu nevstřebaly. Tímto umožníme dětem uvědomit si, že předměty, které vodu pohlcují, se označují pórovité, což znamená, že v sobě mají mnoho malých dírek.

Použité metody: Slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (pozorování, předvádění) praktické (výtvarná práce, nácvik pohybových dovedností), aktivizující (hra)

Téma na 3. den

Po stopách vody

Místo realizace: třída, rybník, okolí MŠ

Pomůcky: CD, netkaná textilie, zkumavky, lupa, mikroskop, digitální fotoaparát, voda, konev, stopky

Už víme, že je voda v neustálém oběhu. Ale zajímá nás, odkud se vzala voda v našem rybníce Nesyt. Jak dlouhou cestu musí voda urazit, než se sem dostane?

Metodický postup

Děti poslouchají část skladby Vltava a jednotlivé části se pokouší ztvárnit pohybovou improvizací s využitím netkané textilie. Poté se vydáváme po stopách vody, až k místnímu rybníku Nesyt. Mapujeme prostředí rybníka, vlastní aktivitou děti zjišťují vlastnosti vody.

Pozorování

Pozorujeme okolní prostředí, posloucháme zvuky vody, sledujeme rychlost toku, výši hladiny. Odebereme vzorek vody, který zkoumáme prostřednictvím zapojení smyslů – čich (vůně vody), zrak (barva), hmat (teplá x studená), využíváme lupy a mikroskop. Pomocí fotoaparátu zdokumentujeme všechny objevy.

Obrázek č. 3 – Vycházka k potoku Včelínek

Experiment

Po návratu z výpravy si na školní zahradě vyzkoušíme experiment „*Teče voda, teče shora*“ (Jančaříková, 2010, s. 67) Pomocí korýtek nechávají děti stéct vodu shora dolů. V koněvce nosí vodu do korýtka, voda teče a vtéká do sudu, kde ji opět děti nabírají. Na stopkách měříme čas, jak dlouho trvá, než voda steče.

Použité metody: slovní (monologické, dialogické) názorně demonstrační (předvádění, pozorování), praktické (návčik pohybových dovedností), aktivizující (hra)

Téma na 4. den

Co všechno voda dokáže?

Místo realizace: třída, tělocvična, školní zahrada

Pomůcky: výtvarný materiál, obrázky skupenství vody, bubínek, kroužky, cvičící podložky, pokusy (kapátko, papírová utěrka, čistá voda, obarvená voda, led, hodinky, tvořítka, ocet, olej, sklenice, talířek)

Metodický postup

Na základě předchozích aktivit přemýšlíme, čím by se ještě voda mohla stát. Co všechno dokáže. Nejprve se děti seznámí s tím, jakou podobu může voda mít. Cvičením v tělocvičně si děti procvičí postřeh, hbitost, prostorovou orientaci, ale také svoji fantazii a představivost. Prostřednictvím pokusů si ověří nové poznatky.

Skupenství vody

Děti se rozdělí do tří skupin. Každá skupina dostane velký arch papíru, na kterém je napsáno určité skupenství vody (kapalné, plynné, pevné) s názornou fotografií. Děti mají z hromádky obrázků vybrat ty, které odpovídají jejich zadání. Mladší děti pak pomáhají obrázky přilepit na papír. Společně diskutujeme, jakou jinou podobu by mohlo určité skupenství vody představovat.

Co všechno voda dokáže? (cvičení v tělocvičně)

Rušná část – pohyb volně v prostoru tělocvičny v rytmu říkanky s reakcí na zvukový signál (bubínek).

*„Hastrmane, tatrmane dej nám kůži na buben,
budeme ti bubnovati, až polezeš z vody ven.“*

Průpravná část – cvičení s kroužky (Kulhánková, 2011, s. 14-19)

Hlavní část – „Co všechno voda dokáže?“

Děšť – hra na tělo (kapky – plácání rukou do steh, postupně zrychlujeme a opět zpomalujeme).

Louže – přeskokování z kroužku do kroužku.

Vlnky na vodě – dvě řady dětí, na pokyn pošle obruč přes celou tělocvičnu jedna řada, na další pokyn posílá druhá řada obruče zpět.

Velké vlny na moři – děti ve dvojicích střídavě zvedají podložky ke cvičení.

Obrázek č. 4 – Cvičení v tělocvičně

Závěrečná část – děti si zahrají pohybovou hru „Žabky, žabky, poskočte si“ (na motivy hry „Škatule, škatule...“). Děti stojí v kroužcích. Volné dítě chodí mezi kroužky. Jakmile se zastaví a zavolá „žabky, žabky, poskočte si“, musí děti přeběhnout do jiného kroužku. Hra se opakuje.

Pokusy (Fascinující pokusy, 2011)

Vypařování – kapátkem nejprve nakapeme čistou vodu na papírovou utěrku, poté obarvenou vodu (po vypaření zbyde: čistá voda = nic, obarvená = nečistota).

Tání – „Jak taje slaný led?“ Pozorujeme tání kostek ledu ze sladké a slané vody. Měříme čas, za jak dlouho ledy roztají (sůl způsobí, že led roztaje rychleji).

Mrznoucí kapaliny – do tvořítka na led nalijeme zvlášť vodu, ocet, olej. Tvořítka vložíme do mrazničky a v pravidelných časových intervalech kontrolujeme (voda i ocet zamrznou, olej nikoliv).

Rosa ve sklenici – několik kostek rozdrtíme v ubrousku, nasypeme do sklenice a zakryjeme papírem. Po chvíli se stěna sklenice zamlží, utváří se kapičky vody (led ochladí sklenici i okolní vzduch).

Tvoření mraků – vroucí vodu nelijeme do sklenice, přiložíme talíř a na talíř položíme kostky ledu (vzhůru stoupá pára, která se setká s ochlazeným vzduchem a vytvoří mrak).

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (pozorování, předvádění), praktické (návěky pohybových dovedností, výtvarná práce), aktivizující (hra)

Téma na 5. den

Kde se vzal, tu se vzal, Rákosníček zavolal

Místo realizace: třída

Pomůcky: láhev, dopis, CD, polikarpova stavebnice, židličky, molitanové kostky, záclony a ostatní vybavení třídy, výtvarný materiál

Metodický postup

Jednoho rána se objevila ve třídě láhev. Ale nebyla to ledajaká láhev, byl v ní totiž dopis. Děti nejprve přemýšlejí, odkud se ve třídě láhev vzala a co může být uvnitř napsáno. Láhev nám umožnila vstoupit do tématu a nastartovat společné činnosti. „Co by to bylo, kdyby to nebyla láhev? Jaká je to láhev?“ Starší děti zkoušejí „nabalování“: Láhev je průhledná, lehká, velká, bílá... „Čí asi může být?“ Dopis v láhvi ukrývá prosbu Rákosníčka, který prosí o záchranu z pustého ostrova. Klademe otázky a vedeme diskuzi: „Jak bychom pomohli Rákosníčkovi? Jak se na ostrov dostaneme?“ Společně se vydáváme na záchranu našeho nového kamaráda.

Záchrana Rákosníčka z pustého ostrova

Hlavní část – námětová hra na námořníky s využitím prvků DV

Stavba lodi – děti si postaví loď dostatečně velkou pro všechny děti. Mají k dispozici polikarpovu stavebnici, molitanové kostky, záclony, židličky a veškeré vybavení ve třídě.

Vlajka – každá správná loď musí mít vlajku. „*Jak by měla vypadat?*“ Starší děti si vytvoří vlajku z papíru. K dispozici mají pastelky, fixy. Mladší děti tvoří malé vlaječky (z předem připravených předloh – trojúhelník nebo si je mohou samy vystříhnout) k výzdobě lodi.

Kapitán – děti si mezi sebou zvolí kapitána a další role – co a kdo bude na lodi dělat (důstojník, poddůstojník, kuchař, lovec ryb apod.) a vyplouvají.

Blíží se bouře – pouštíme zvuk bouře z CD. Učitelka zavolá: „Pozor, blíží se bouře!“ „Svinout plachty!“ Děti se drží jeden druhého, aby nikoho bouře nesmetla. Učitelka se šepem domluví s jedním dítětem a to se najednou ocitá mimo loď. „*Muž přes palubu!*“ Děti chtějí kamaráda zachránit, ale nemají dostatečně dlouhé lano a proud jej unáší daleko (až do druhé třídy). „Co teď? Máte nějaký nápad, jak jej zachránit?“ Děti předkládají své nápady. Poté jim učitelka navrhne, že by mohly udělat „živý“ řetěz tím, že se uchopí za ruce. Jedině tak mohou kamaráda zachránit. „Ale rychle, protože je už hodně daleko a neumí dobře plavat!“

Přistání – bouře se utišila a námořníci konečně přistáli na pevnině. Děti se vydají hledat Rákosníčka. Kde je ukrytý, napoví hádanka.

Nalezení Rákosníčka – dětem se podaří zvládnout všechny nástrahy a konečně objevit unaveného Rákosníčka. Ten dětem poděkuje za záchranu a slíbí, že se za nimi přijde opět podívat. Děti mu na závěr zazpívají písničku „*Námořníci zvednou kotvy*“ s pohybem. (Jenčková, 2015, s. 16)

Písnička Námořníci zvednou kotvy

Výchozí postavení: děti stojí po obvodu kruhu čelem ke středu.

Námořníci v pruhovaném tričku, (*ruce pokrčené v loktech před tělem, pohyby do stran*)
nastupují ráno na rozcvičku. (*pochodování na místě*)

Refrén: Jó-hó-hó, jó-hó-hó, nastupují ráno na rozcvičku. (*chytit se za ramena, ml. děti za pás, kroky s přísuný po kruhu doleva*)

Námořníci musejí mít páru, (*ukazovat sílu, pokrčenou paži zatnout v pěst*)

aby mohli šplhat po stožáru. (*pochodovat na místě, napodobovat šplhání po stožáru*)

Refrén: Jó-hó-hó, jó-hó-hó, aby mohli šplhat po stožáru. (*chytit se za ramena, ml. děti za pás, kroky s přísuný po kruhu doprava*)

Obrázek č. 5 – Záchrana Rákosníčka

Závěr hlavní části – děti zhodnotí formou hry nebo činnosti

Pohlad' toho, s kým jsi dneska spolupracoval, zatvař se tak, jak se ti to dnes líbilo apod. Učitelka děti pochválí, zhodnotí činnost. Pro celý průběh činnosti je nejdůležitější, že nic není špatně, jenom to může být jinak. Jde nám o proces, nikoliv o výsledek.

Uvolnění

Děti leží na zádech a zavřou oči. Učitelka navodí slovy atmosféru moře, šplouchajících vln, slunce, které hřeje apod.

Pohybová hra Na žraloka

Děti představují námořníky, jedno z nich je kapitán. Další dítě představuje žraloka. Kapitán dá povel a všichni námořníci skočí do moře si zaplavat. Pohybují se po herně a pažemi napodobují pohyb plavání. Jakmile kapitán zvolá „Žralok!“, všichni námořníci se musejí dotknout pevniny (např. toho, co je hnědé apod.). Koho žralok chytne, jde se posadit na lavičku.

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), aktivizující (hra), praktické (výtvarná práce, nácvik pohybových dovedností)

II. NÁŠ RYBNÍK A POTOK V PŘÍRODNÍ REZERVACI

V druhé části projektu si děti rozšíří poznatky o významu přírodní rezervace, a jak se v ní správně chovat; s životem rostlin a živočichů v okolí rybníku Nesyt a potoku Včelínek. Děti pozorovat návrat čápů z dalekých krajin a jejich přípravě k hnízdění. Zúčastní se exkurze na pozorovatelnu ptáků s ornitologem z CHKO Pálava. Opět za dětmi zavítá Rákosníček se svými příhodami.

Téma na 1. den

Život ve vodě i kolem ní

Místo realizace: třída, okolí MŠ, potok

Pomůcky: atlasy, lupy, digitální mikroskop a fotoaparát, karty s obrázky živočichů, miska s vodou, plechový penízek, jar

Metodický postup

Povídáme si s dětmi, co je přírodní rezervace a jak se v ní máme správně chovat. Nesmíme zahazovat odpadky, ale ani trhat vzácné květiny či rušit svým křikem okolní živočichy. Vydáváme se na průzkum okolí vybaveni atlasy, lupami, digitálním mikroskopem i fotoaparátem. Stávají se z nás badatelé...

Práce s knihou

Ve skupinkách děti vyhledávají informace o zvířatech a rostlinách z okolí rybníka, potoka. Jednotlivým skupinkám zadáme úkol (např. najdi rostlinu, která roste v blízkosti vody, najdi živočicha, který žije ve vodě i na suchu). Děti si poté navzájem sdělují, co objevily, co je zaujalo. Vysvětlíme si, co znamená přírodní rezervace. Pro upevnění nových poznatků se vydáváme k místnímu potoku a jeho okolí, pozorujeme život pod hladinou i kolem něj. Porovnáme obrázky z atlasů a fotografií s reálnou skutečností. Na blízkém hřišti si pak zahrajeme hru „*Hádej, kdo jsem?*“.

Pohybová hra Hádej, kdo jsem?

Děti jednotlivě nebo ve skupinkách představují určité živočichy pantomimou, bez užití slov či zvuků. Ostatní děti musejí hádat. V rolích se děti střídají. Obměna: děti si vylosují kartu s obrázkem živočicha a musí je napodobit pomocí zvuku nebo jeho typickým pohybem.

Pokus s Bruslařkou

Na okraji potůčku děti objevily Bruslařku. Zaujalo je, jak je možné, že může chodit po hladině a nepotopí se. Vysvětlíme dětem, že je to možné díky tzv. povrchovému napětí vody, což si můžeme představit jako tenkou vrstvičku. Kdyby se ale do vody dostala nějaká nečistota nebo chemikálie, povrchové napětí se sníží. To způsobí, že se bruslařka a jiní podobní živočichové utopí. Celé si to předvedeme na pokusu. Do misky s vodou opatrně položíme malý plechový penízek (bruslařku). Penízek drží na hladině, ale jakmile do vody kápneme jar, sníží se povrchové napětí a penízek klesne ke dnu.

Obrázek č. 6 – Pokus s Bruslařkou

Použité metody: slovní (monologické, dialogické, práce s knihou), názorně demonstrační (předvádění, pozorování), praktické, aktivizující (hra)

Téma na 2. den

Rybník

Místo realizace: třída

Pomůcky: barevné šátky, stavebnice, modelína, přírodní materiály (klacíky, kameny, mušle), karty vodních organismů, rybičky s magnety, udice, pracovní list

Metodický postup

S dětmi si krátce povídáme o tom, co je to rybník, o zvířatech a rostlinách kolem něj. Protože je ten den velmi deštivé počasí a nemůžeme se vydat na další výpravu, navrhneme dětem, že si takový malý rybník můžeme vybudovat i v MŠ.

Rybník ve třídě

Děti mají k dispozici barevné šátky, různé stavebnice, modelínu, přírodní materiály. Po vymodelování rybníku do něj umístíme živočichy a rostliny, které tam můžeme ve skutečnosti najít. Společně s dětmi si povídáme o tom, kde můžeme kterého živočicha a rostlinu najít. Vysvětlíme jim, že každý organismus potřebuje ke svému životu něco jiného. A stejně jako lidé, i zvířata musí jíst. Ukážeme si, jak takový potravní řetězec funguje (např. čáp, užovka, čolek, pulec) a pro lepší pochopení si jej s dětmi za pomoci obrázků vytvoříme.

Motivovaná honička Potravní řetězec (Karty vodních organismů, 2012)

Vybereme jedno až dvě děti, které budou představovat například čápa, či volavku, a budou honit ostatní děti, které představují jejich potravu. Na konci hry zůstanou jen lovci. Následně se s dětmi můžeme zamyslet, co by se stalo, kdyby už zvířata neměla potravu k lovení (zemřela by hlady).

Rybko, rybko, rybičko

Mladší děti si vyzkouší stát se na chvíli rybářem a z našeho rybníčku se pokusí vylovit, co nejvíce rybek. Protože nemáme tolik udic, jako máme dětí, využijeme k určení pořadí rybářů rozpočítadlo.

*„Plave ryba ve vodě,
kdo ji chytí, toho je.
Ten a ten, ten a ten,
vytáhne ji z vody ven.“*

Obrázek č. 7 – Hra na rybáře

Starší děti si mezi tím prověří náš Rákosníček, který si pro ně připravil těžký úkol na pracovním listu (viz. Příloha č. 2)

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (předvádění), praktické (návik pohybových dovedností, grafická práce), aktivizující (hra)

Téma na 3. den

Klapy klap, jde pan Čáp

Místo realizace: třída, okolí MŠ

Pomůcky: obrázky, výtvarný materiál, kousky slámy, větvičky, dřevěné kostky

Metodický postup

Po dlouhé zimě se do naší obce opět vrátila čapí rodinka, která zde každoročně vyvede na svět nová mláďata. Během dopoledne si děti prohlíží obrázky, zjišťují další nové poznatky o čápech. Poté si je namalují. Během pobytu venku děti pozorují čápy na hníždě. Na blízkém hřišti si zahrajeme pohybovou hru „Žabky“.

Výtvarná činnost – čápi na hnízdě

Starší děti otiskují kostky natřené temperou (komín), po zaschnutí dokreslují pastelkami čápi rodinku a nakonec dolepují hnízdě (z kousků slámy a větviček).

Mladší děti zkoušejí společně postavit co nejvyšší komín pro čápa s využitím dřevěných kostek.

Pohybová hra Žabky

Na hrací ploše vytvoříme klacíkem v zemi (nebo z lana) velký kruh – rybník, ve kterém se shromáždí děti – žáby. Stranou stojí dítě – čáp, který jde v rytmu říkanky směrem ke kruhu. Děti skáčou z dřepu, vně a dovnitř kruhu. Po skončení říkanky skočí žáby do rybníka. Čáp se „rozletí“ kolem kruhu a snaží se chytit děti, které zůstaly vně kruhu.

<i>„Klapy, klap, klapy klap,</i>	<i>Žáby skáčou do rybníka,</i>
<i>nohy dlouhé, je to tak,</i>	<i>žáby skáčou do louže,</i>
<i>k rybníku se blíží čáp.</i>	<i>čáp je chytit nemůže.“</i>

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (pozorování, předvádění), praktické (výtvarná práce, nácvik pohybových dovedností)

Téma na 4. den

Jak Rákosníček vyhnal z Brčálníka lenost (Kincl, 2015, s. 30-35)

Místo realizace: třída

Pomůcky: Příběh „Jak Rákosníček vyhnal z Brčálníka lenost“, kruh, lavička, tunel, říční kameny, padák, xylofon, hedvábné šátky

Seznámení s příběhem

„Dneska je ale divno a líno. Ani vlnka se nezavlní, ani lísteček nezašvevlí a v rybníčku se ani ploutvička nepohne. Skutečně to vypadalo, jakoby se zastavil čas. Už je to tak, na všechny zkrátka přišla náramná lenost. Rákosníček zkouší probudit rybky vrbovým proutkem, ale kdepak. Jenže s rybníčkem začíná být zle. Od břehu se začínal rozrůstat vodní květ a vypadá to, že není k zastavení. Ach jo, s tím se musí něco udělat nebo budu mít místo rybníka paseku!“

Otázky na děti: „Co je to ta lenost? Jak byste vyhnaly lenost?“ (děti podávají své náměty)

„A víte co? Tak to vyzkoušíme!“

Mapování prostoru

„Kamže to vlastně půjdeme? Jak to tam vypadá? Jak se tam musíme chovat?“

Hra v roli – živý obraz Brčálníka

I náš kruh by mohl být Brčálník, ale to byste se musely v něco proměnit. Uhodnete v co? (rybky) A můžeme to hned zkusit. Každá rybka je jiná, ale něco mají společného (žábry). Co dalšího můžeme vidět v rybníce? (žáby, čápa, květinu, volavku...) A děti se postupně proměňují dle zadání.

Druhá část příběhu

Rákosníček vyhlásil v Brčálníku plavecké závody a říkal si, že tohle všechny rozhýbe, ale udělat z těch lenochů závodníky, bylo nad jeho síly. Marně vyhlášoval všelijaké disciplíny, zbytečně vypisoval lákavé ceny pro vítěze... S žádnou rybou to ani nehnulo. „Na sportování opravdu nejste!“
„A co vy děti sportujete rádi? Ano? Tak si vás vyzkoušíme.“

Překážková dráha

Společně se rozhýbáme – chůze po špičkách, přeskakovat potůčky, chodit po lavičce jako rak, přejít po říčních kamenech bez namočení nožky, schovávat se před rybářem (prolézání tunelem)

Třetí část příběhu

„Tak co myslíš Rákosníčku?“ „No jo tady jsou opravdu šikovné děti, ale co já si počnu? Když jsem neuspěl se sportováním, zkusil jsem to třeba s tancováním. Začal jsem polkou, pokračoval třasákem i rejdvákem, až jsem všechno motal dohromady. Nic z toho ale rybám jejich línou krev nerozproudilo, a ani vodu v rybníčku.“

„Rákosníčku, a nepomohly by ti třeba rusalky? Ty když tančí po hladině rybníčku, tak se vždycky krásně vlní. To by se mohlo zkusit! Ale jak na to? Děti vyzkoušíme to?“

Hra s padákem – nejdříve si vyzkoušíme, co všechno umí, co se s ním dá dělat. Z padákem zkusíme, kopuli, domeček, vlnky na rybníce. K činnosti využijeme krátkou básničku.

*„Vítr fouká, vítr duje,
s vodou jemně pohupuje.
Když zafouká vítr svěží,
Vlny po hladině běží.“*

Tanec rusalek – dívky s šátky tančí na padáku, chlapci je doprovází hrou na xylofon (vyjmutí kamenů F, H vznikne pentatonika), ostatní děti vlní okraji padáku.

Obrázek č. 8 – Tanec rusalek

Závěr

„Děti a víte, jak to dopadlo s Rákosníčkem v jeho příběhu?“ Dovyprávíme dětem konec příběhu.

„*Najednou se v černé hlubině u západního břehu zatočila voda a mezi ryby pecivály vletěla jako blesk černá štika Zubatka. Hned se z nich lenost spadla a rozutekly se do všech stran. Bylo z toho takové šplouchání, až se voda v rybníčku zvedla nad stavidlo a celý žabincový koberec roztrhala na malé kousíčky, které pak vlny vyhodily nad hráz. Hladina byla zase čistá, voda samá bublinka a vlnka, zkrátka radost pohledět.*“

Použité metody: slovní (monologické, dialogické, názorně demonstrační (předvádění), praktické (hra)

Téma na 5. den

Tiše děti, poslouchejte

Místo realizace: okolí rybníka Nesyt

Pomůcky: dalekohled, kameny

Metodický postup

S dětmi jdeme na vyhlídku k rybníku Nesyt, kde na ně čeká ornitolog z CHKO Pálava. Po skončení exkurze děti zkoušejí házet tzv. „žabky“ o vodní hladinu a zahrají si smyslovou hru „Kukačko, zakukej“.

Beseda s ornitologem

Na vyhlídce se setkáváme s ornitologem z CHKO Pálava, který dětem představí některé známé druhy ptáků vyskytující se v této lokalitě. Představí dětem několik chycených ptáků a vysvětlí jim, jak a proč probíhá odchyt ptáků ve volné přírodě. Jak se kroužkují a co se všechno dá vyčíst z jejich značení. Děti pozorují dalekohledem ptáky v okolí rybníka, poslouchají jejich zvuky. Nakonec si pomohou chycené ptáčky vypustit zpět do volné přírody.

Fyzikální pokus

Předvedeme dětem házení „žabek“ (placatých kamenů) o vodní hladinu. Tato dovednost vyžaduje jistou míru šikovnosti. Vysvětlíme dětem, že je to možné díky tomu, s jakou rychlostí a rotací hodíme kámen. Ten se pak opakovaně odráží od hladiny vody a poskakuje. Děti hledají placaté kameny a poté zkoušejí, komu se podaří hodit kamenem tak, aby kámen několikrát poskočil po vodní hladině. Děti jsou předem poučeni o bezpečnosti zacházení s kameny.

Smyslová hra Kukačko, zakukej! (sluchové vnímání a rozlišování lidských hlasů)

Děti sedí v kruhu, skloní hlavy a zakryjí si oči. Jedno dítě se otočí zády. Učitelka jednomu z dětí nenápadně zatuká na záda (v ten moment se stává kukačkou), poté dítě - hadač vyzve děti: „Kukačko zakukej!“. Dítě, které získalo roli kukačky, odpoví „ku, ku“. Hadač se snaží poznat, kdo z ostatních dětí kukal.

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (pozorování, předvádění), praktické (návčik ohybových dovedností), aktivizující (diskuze, hra)

III. POMÁHÁME CHRÁNIT PŘÍRODU

Děti se budou seznamovat s různými způsoby poškozování přírody i významem ochrany životního prostředí pro naše zdraví (třídění odpadu, udržování pořádku, péči o okolí apod.). Mimo jiné navštíví čističku odpadních vod a sběrný dvůr v obci. Vyzkouší si například experiment s výrobou malé čističky vody.

Téma na 1. den

Co kam patří?

Místo realizace: třída, okolí obce, sběrný dvůr

Pomůcky: obrázky s předměty, pracovní list, židličky, barevné karty

Metodický postup

V ranním komunitním kruhu si s dětmi prohlížíme obrázek „*Nevítání návštěvníci*“ (viz. Příloha č. 2) a porovnáváme obrázky rybníčku a diskutujeme o tom, co se stalo, co nezvaní návštěvníci udělali (nepořádek, odpadky, poničené tabule atd.). K motivaci k dalším činnostem využijeme básničku.

<i>„Nepořádek, harampádí, sklo rozbité na kusy, rybníku škodí a nám vadí, špína ryby udusí!</i>	<i>Na břehu dál kytky kvetou, ale rybník tiše spící, dál si někdy lidé pletou se smetištěm, s popelnicí.“</i>
---	---

Třídění obrázků

Děti třídí obrázky s předměty podle materiálu, ze kterých jsou vyrobeny. Pro upevnění nových znalostí starší děti řeší na pracovním listu cestičky odpadků do správného kontejneru (Příloha č. 2). Mladší děti hrají didaktickou hru pro upevnování znalosti barev jednotlivých popelnic.

„Chodím, hledám, co mám znát, pojd'te děti ukázat.

Do všech koutů zajděte, co je (žluté, modré, zelené, bílé) najděte.“

Pohybová hra – Odpadkový mišmaš

Děti utvoří kruh (jako u hry „židličkovaná“), každé dítě dostane jednu barevnou kartu, podle barev kontejnerů, a zopakujeme si, co která barva znamená (modrá – papír, žlutá – plast, zelená – sklo). Motivace: „Teď jsme se proměnili v kontejnery na odpadky“. Učitelka dává pokyny: „sklo“ (a děti se zelenou kartou si vymění místa). Takto pokračujeme dál. Pokud ale zazní slovo „mišmaš“, všechny děti si musí vyměnit místa.

Vycházka obcí

Během vycházky obcí s dětmi pozorujeme jednotlivé druhy popelnic, určíme, co kam patří. Všimáme si nepořádku v okolí. Navštívíme sběrný dvůr, kde děti rozlišují odpady roztríděné podle materiálu (nábytek – dřevo, staré okna – sklo, pneumatiky – guma atd.).

Pokus

Po návratu z vycházky na zahradě zahrabeme různé druhy odpadků (jablko, papír, konzervu, plastovou lahev). Na konci týdne tyto věci opět vyhrabeme a zjistíme, co se v přírodě rozloží a co patří opravdu jen do odpadkových košů a naší přírodu znečišťuje.

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (předvádění, pozorování), praktické (grafická práce, nácvik pohybových dovedností), aktivizující (diskuze, hra)

Téma na 2. den

Jak pomohl Rákosníček dětem předělat mrtvou vodu na živou

Místo realizace: třída, okolí MŠ

Pomůcky: výtvarný materiál, koberce, odpadky (noviny, láhev, sklenice, sešit aj.), obruče, velká nádoba, voda, savý papír, jar, tuk

Jednoho rána, když přišly děti do třídy, čekalo na ně překvapení. Uprostřed třídy byl potok! Jenže v něm plavalo spoustu odpadků... Nejprve si děti prohlížely všechen ten nepořádek a pak začaly přemýšlet, co by se s tím dalo dělat. Najednou se z ničeho nic objevil Rákosníček.

(Učitelka drží loutku a vypráví za Rákosníčka) „Jéje, co se to tu stalo? To je úplně jako když se můj rybník Brčálník proměnil ve smetník.“ „Rákosníčku, tak to bys nám mohl poradit! Co jsi udělal se vším tím nepořádkem?“ Skřítek dětem vypráví, že vymyslel stroj, kterým vyčistil rybník. Jenže to děti neumí. Nakonec se rozhodnou, že odpadky z našeho potůčku uklidí samy, ale pěkně tam, kam patří.

Elce, pelce, popelnice

Děti se rozdělí do skupin a společně malují temperou jednotlivé popelnice podle jejich účelu. Než barva zaschne, naučíme se novou písničku na melodii písně „Prší, prší“.

*„I když jsme jen malé děti,   Nedá nám to žádnou práci,
umíme už třídit smetí.   už jsme jako dospěláci.
/:Modrá, žlutá, zelená,   /:Papír, plasty, sklenice,
víme, co to znamená:/.   nápojové krabice:/.“*

Obrázek č. 9 – Co, kam patří

Každá skupinka dětí sbírají a třídí odpadky do popelnice, kterou namalovaly. Nakonec společně zkontrolujeme, zda je všechno správně roztríděno. Rákosníček děti pochválí, protože si vedly opravdu dobře. Učitelka pak vysvětlí dětem, že nejenom odpadky lidé znečišťují okolní prostředí, ale někdy i vypouštějí do vody olej, či jiné škodlivé tekutiny. Jak mohou ubližovat např. vodním ptákům, si ukážeme na pokusu.

Pokus

Vodní ptáci mají spodní peří přirozeně promašťované, a proto se jim voda nedostane až na kůži a díky tomu neprochladnou. Také peří nemají mokré, jsou proto lehčí a lépe nadnášeni vodou. Pokusem ukážeme dětem, jak vodním ptákům (kachnám, husám, labutím) mohou škodit čisticí prostředky vypouštěné do vody.

Nádobu naplníme studenou vodou. Savý papír pomažeme máslem, druhý necháme čistý. Oba papíry zmačkáme do koule a vložíme do vody. Postup opakujeme, ale do vody přidáme jar (mastnota chrání cokoli před promáčením, čisticí prostředky tuto schopnost ničí – odmašťují).

Vycházka k rybníku

Děti se rozhodnou, že vezmou Rákosníčka sebou na vycházku k rybníku Nesyt. Pozorují místo, kde vtéká voda z potoka do rybníka i okolní prostředí. Nasloucháme zvukům z přírody. I tady bohužel nacházíme několik odpadků přímo ve vodě. Děti o tom, co viděly, ještě dlouho diskutují...

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), demonstrační (pozorování, předvádění), praktické (výtvarná práce), aktivizující (hra, diskuze)

Téma na 3. den

Smutný kapr

Místo realizace: třída, okolí obce, školní dvůr

Pomůcky: příběh, sklenice, voda, kousek látky, písek

Na základě zkušenosti z předchozího dne, navážeme další činností.

Práce s příběhem

Přečteme dětem příběh „*Smutný kapr*“ (Příkrylová, 2012, s. 82) s následným rozhovorem a řešením otázek typu: „Proč byl kapr smutný?“ „Co můžeme udělat jinak?“ Děti předkládají své návrhy, společně hledáme řešení.

Hra s emocemi

Navážeme na předcházející činnost. „Děti, jak se asi cítil kapr?“ (byl smutný) „Také jste někdy smutní? Zkus se zatvářít tak, jako když jsi smutný?“ (děti předvádějí mimikou i postavením těla určitý pocit – smutek, radost, zlost). Vhodnými otázkami se snažíme v dětech probouzet jejich emoce, tak aby si uvědomily, kdy a z jakého důvodu jsou smutní nebo naopak, co je dělá veselými, šťastnými.

Exkurze

Náš kapr z příběhu byl smutný, protože mu lidé znečistili vodu v rybníce. Vydáváme na exkurzi do čističky odpadních vod v obci, kde se děti seznámí s jejím účelem. Poté pozorujeme vytékající čistou vodu zpět do potoka.

Experiment

Po návratu si s dětmi na školním dvoře vyrobíme čističku vody. Děti nejprve vhadují do sklenice s vodou hlínu, kousky trávy, klacíky, listy aj, poté „ušpiněnou“ vodu přeléváme (filtrujeme) přes látku a písek, až docílíme toho, že se voda alespoň trochu vyčistí. Cílem je, aby si děti uvědomily, že znečistit vodu je velmi snadné, ale zbavit ji nečistot už tak lehké není.

Obrázek č. 10 – Experiment s čističkou vody

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (pozorování, předvádění), aktivizující (hra, diskuze)

Téma na 4. den

Recyklace

Místo realizace: třída, školní dvůr

Pomůcky: výtvarný materiál, vršky od pet-lahví, odpadový materiál, voda, novinový papír, mixér, síto

Metodický postup

Děti se již seznámily s tím, proč a podle čeho se odpad třídí. Vědí, že je to dáno materiálem, ze kterého jsou původně vyrobeny. Dnes si ukážeme, že je možné i z použitých věcí vyrobit něco užitečného. Nejprve se ale seznámí s pojmem recyklace a s tím, co všechno se dá recyklovat. Poté si společně si vyrobíme několik hudebních nástrojů, které ihned využijeme. Na školním dvoře si vyzkoušíme ruční výrobu papíru.

Obrázky s využitím vršků od pet-lahví

Mladší děti tvoří obrázky tak, že barevnými vršky vyplňují předlohu obrázku (mohou i bez ní). Starší děti kreslí obrázek dle vlastní fantazie, poté dolepují vršky (např. kola u auta, střed květiny aj.)

Hudební nástroje z odpadových materiálů

Děti si vyrobí hudební nástroje z odpadových materiálů, které jim nabídne učitelka (plastové láhve naplněné z části vodou, obaly od Kinder vajíček naplněné korálky, skořápky od oříšků – ťukání o sebe, bubínek z plechovky, šustění pytlíků).

Nejprve si vyzkoušíme zvuk jednotlivých nástrojů (hrát pomalu x rychle, zvuk postupně zesilovat – ztišit). Zazpíváme si písničku „*Žabka chlubilka*“ (Jenčková, 2014, s. 23) s rytmickým doprovodem.

Žabka chlubilka

Chlubila se jedna žabka sluníčku, že zazpívá novou žabí písničku,

/: že zavolá všechny žabky po ránu, pozvou také čápa k tomu chorálu. :/

Bude prý jim ťukat pěkně rytmicky, nemusí se bát, není to navždycky,

/: nedošlo té žábě, žabce chlubilce, že ten čáp jen jednou klapne ve chvílce.:/

Ruční výroba papíru

Výroba papíru je zajímavou příležitostí ukázat dětem, jak se papír vyrábí. Ze starého nepotřebného papíru si vytvoříme „nový“ originální papír, který můžeme později využít k dalšímu tvoření.

Nejprve děti starý novinový papír natrhají na malé kousky. Poté přidáme tolik vody, aby byly všechny kousky ponořené. K docílení barevného odstínu přidáme několik barevných papírů. Pro vznik hladké hmoty, použijeme ruční mixér (pouze učitelka). Dále už budeme pokračovat na školním dvoře, kde vzniklou směs děti rozetrou silnější vrstvou na připravené síto. Přebytkovou vodu vymačkáme, nový papír vyklopíme na noviny a necháme důkladně proschnout.

Obrázek č. 11 – Ruční výroba papíru

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (předvádění, pozorování), praktické (výtvarná práce, nácvik pohybových dovedností), aktivizující (hra)

Téma na 5. den

Stromy v naší zahradě (Švejdová, 2014, s. 77-83)

Místo realizace: školní zahrada, třída

Pomůcky: papíry, voskovky, bubínek, mikroskop, notebook

Metodický postup

Posadíme se s dětmi na školní zahradu do kruhu. „Předchozí den jsme si vyzkoušeli výrobu papíru. Ale z čeho se vlastně papír vyrábí? No přece ze dřeva. A kde se vlastně vzalo dřevo?“ Starší děti odpověď znají. „Ze stromu!“

Asociační kruh

„Co tě napadne, když se řekne strom?“ Po kruhu se posílá kousek kůry, děti zveřejňují své asociace. „Když se řekne strom, napadne mě... (list, kořeny, jablko, že je vysoký, hnízdí tam ptáci atd.).“

Jak roste strom?

Učitelka vypráví a děti pantomimou zobrazují:

„Semínko dlouho leží v zemi bez hnutí, sluníčko mu hřeje na záda, až trošku zalechtá, kapky deště mu dodají vláhu. Semínko pije a začíná se v zemi maličko vrtět a bobtnat a pak se to stane... Semínko pukne a vystrčí maličký slaboučký klíček. Ten se těžce prodírá zemí, až jí prorazí a začíná se táhnout do výšky...“ Z maličkého semínka postupně vyroste strom s krásnou korunou.

Stromy z naší školky

Společně procházíme naší zahradou a prohlížíme si stromy, které tu rostou. Některé již děti umí pojmenovat. Zjišťujeme, že strom má kmen, který končí korunou z větví a listů, ale také kořeny, které jej drží pevně v zemi. Každý strom má tedy kořeny, kmen a korunu.

Zahrajeme si hru. Když se řekne: „kořeny“ – postavíme se do stoje rozkročmo; „kmen“ – rychle si najdeme kamaráda a pevně se obejmeme; „koruna“ – co nejrychleji společně vytvoříme kruh. Děti se pohybují po zahradě volně v prostoru v rytmu bubínku. Silný úder bubínku zastavuje pohyb dětí a následuje jeden z pokynů: kořen – kmen – koruna.

Každý strom je jiný

Děti sbírají frotáže z kůry různých stromů, které mezi sebou porovnávají. Pomocí digitálního mikroskopu a notebooku pozorujeme strukturu listů, větviček, kůry, šišky se semínky aj.

K čemu jsou na světě stromy?

Po návratu do třídy děti reflektují své zážitky. Společně diskutujeme o tom, k čemu vlastně stromy jsou, co všechno dělají a umí, proč jsou tolik potřebné (jsou domovem ptáků a zvířat; dávají lidem ovoce, dřevo; dávají kyslík, abychom mohli lépe dýchat).

Použité metody: slovní (monologické, dialogické), názorně demonstrační (předvádění, pozorování), praktické (návčik pohybových dovedností), aktivizující (hra, diskuze)

Uzavření projektu

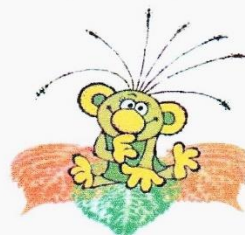
Společně s dětmi sedíme v kruhu s naším novým kamarádem Rákosníčkem a prohlížíme si „badatelskou knihu“, která vznikala v průběhu celého projektu a na které se podílely všechny děti. Připomínáme si tak vše, co jsme za těch 15 dní prožili, vyměňujeme si své dojmy a nové poznatky. Opakujeme si všechny písničky a říkadla, které jsme se za tu dobu naučili, doprovázíme se přitom na vyrobené hudební nástroje nebo hrou na tělo.

Nakonec diskutujeme o tom, jak krásné je místo, kde žijeme. Ale také už víme, že nic není jen tak a že musíme naši přírodu chránit a pečovat o ni. Nadarmo se totiž neříká: „Bez práce nejsou koláče!“.

PŘÍLOHA 2

Pracovní listy

Ahoj kamaráde! Pomůžeš Rákosníčkovi
poskládat název ryb z písmen na konci úkolu?
Písmena vystřihni a nalep na správné
místo k obrázku ryby podle vzoru.

Po nalepení všech písmenek ti jedno zůstane.
Uhodneš, čím jméno je skryto pod tímto písmenkem? (*R - Rákosníček*)

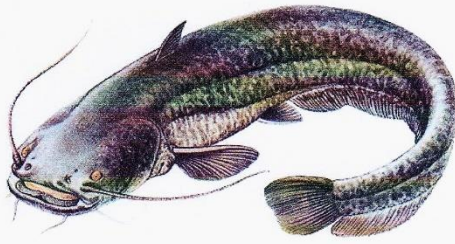
KAPR

--	--	--	--

ŠTIKA

--	--	--	--	--

SUMEC

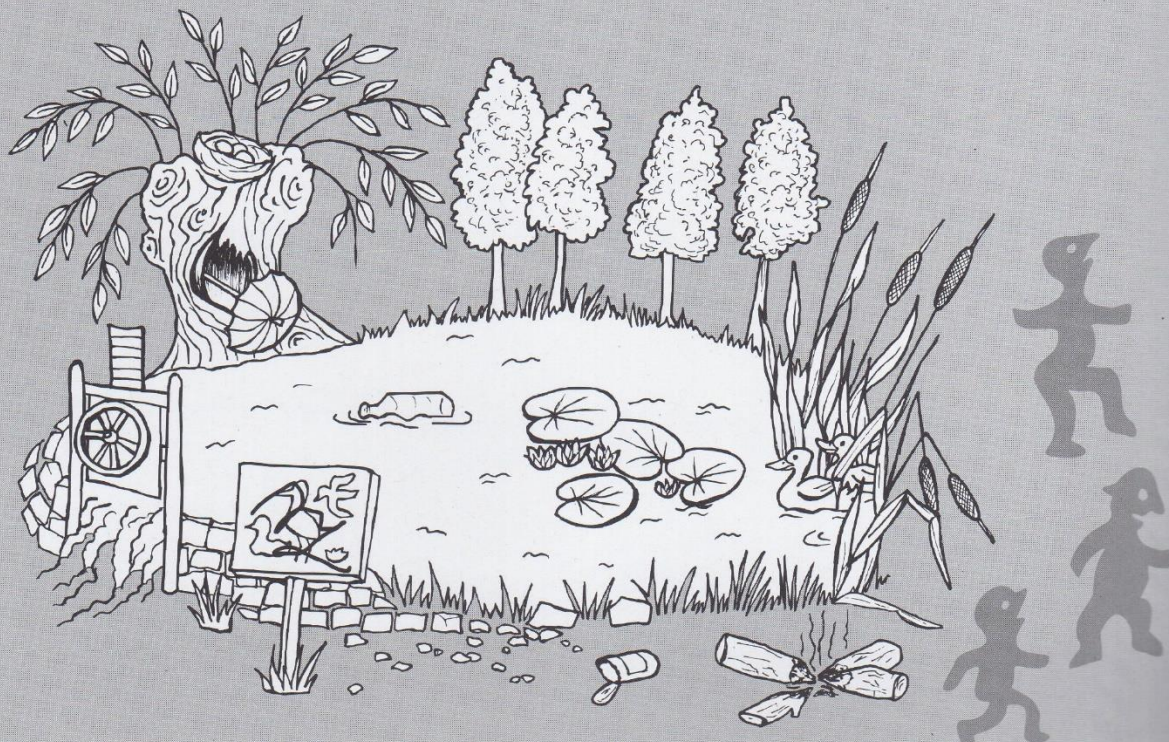
--	--	--	--	--

K	U	K	Š	M
T	I	A	S	R
C	P	E	R	A

NEVÍTANÍ NÁVŠTĚVNÍCI

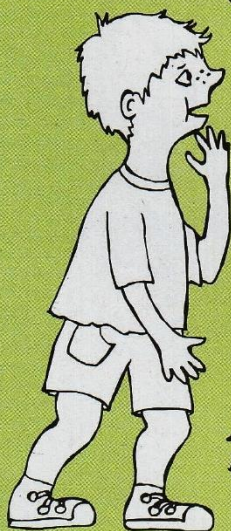
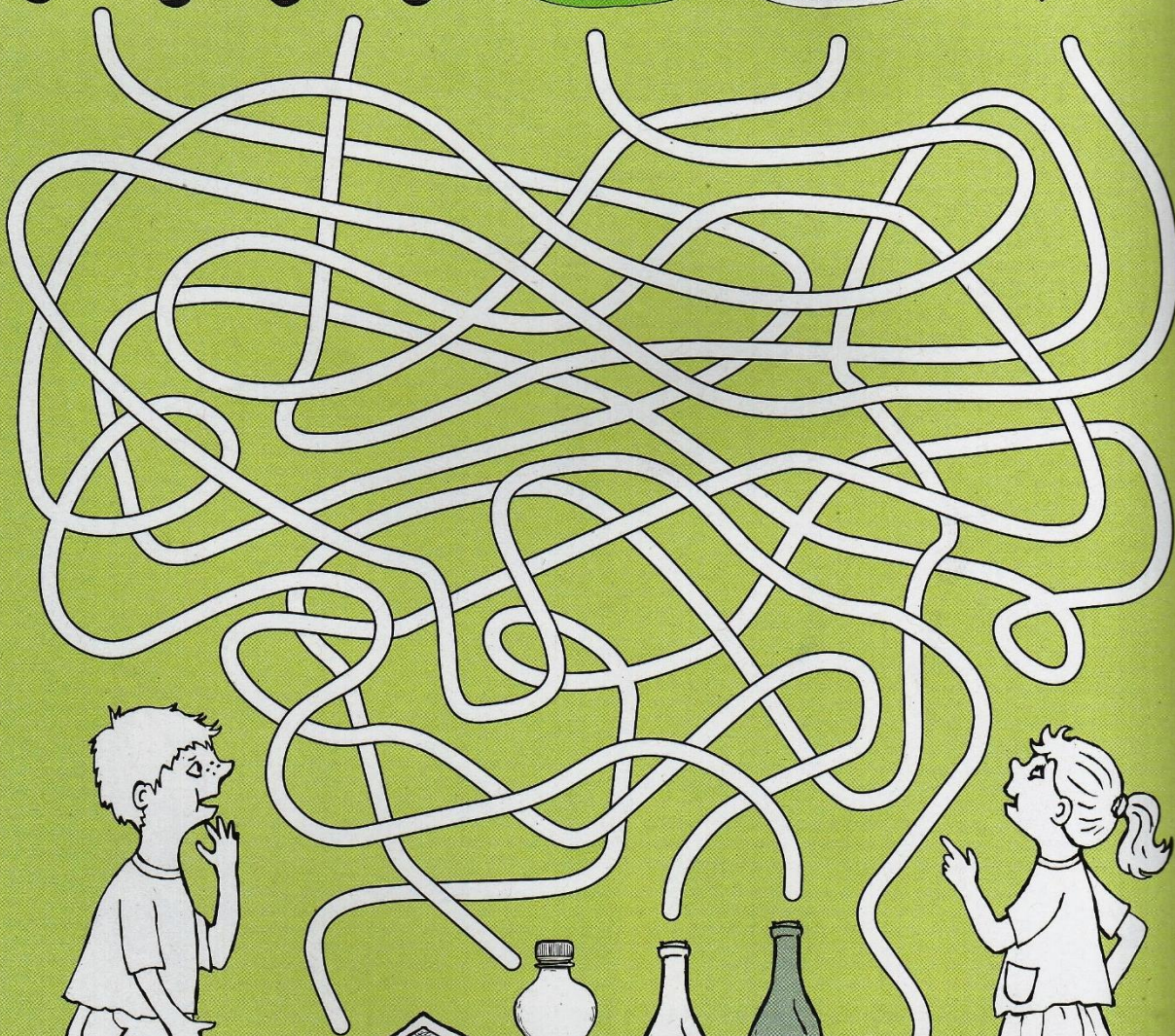
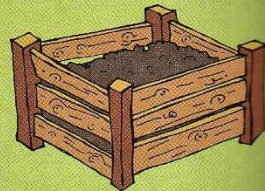
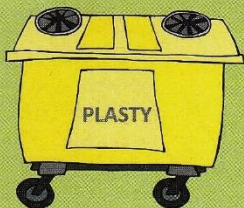
Rybníček navštívili nevíтанí hosté. Možná to byli duchové, protože tolik nepravostí snad ani nemohli natropit lidé. Srovnej, jak vypadal rybníček před jejich návštěvou a po ní. Co všechno vyvedli? Co je na spodním obrázku jinak?

DO KTERÉHO KONTEJNERU PATŘÍ?

Do jakých nádob mají děti odnést odpadky? Každá věc patří do jiné. Najdi v bludišti správnou cestu od jednotlivých odpadků a čáru můžeš vybarvit stejnou barvou, jakou má kontejner, do kterého patří.

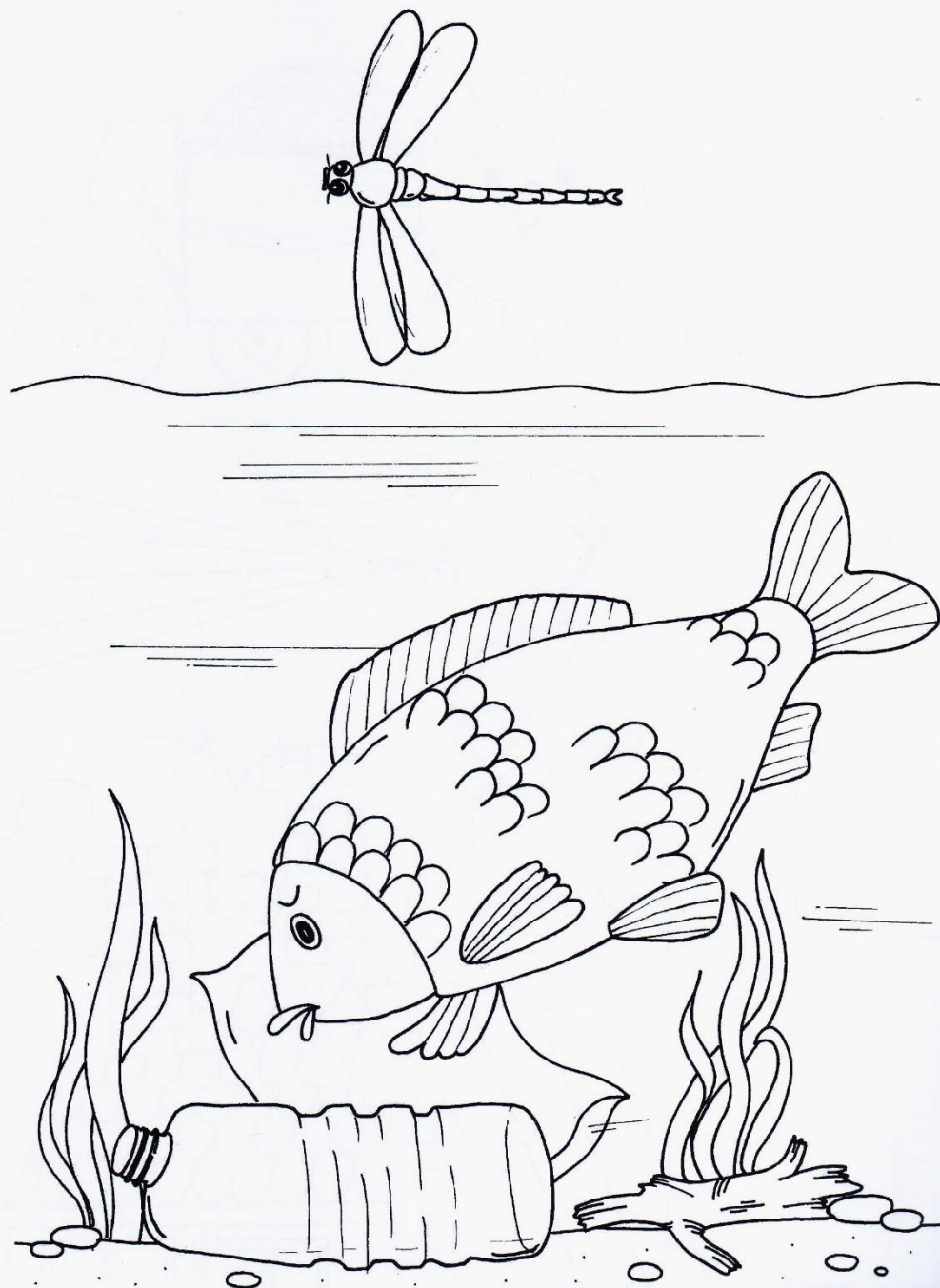
ÚKOL PRO INDIVIDUÁLNÍ ČINNOST

Vzdělávací oblast 5.5 DÍTĚ A SVĚT (ENVIRONMENTÁLNÍ)
Podoblast: VZTAH K ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ

VYMALOVÁNKA K PŘÍBĚHU „SMUTNÝ KAPR“

Povídej, co se v příběhu stalo.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK, TABULEK, OBRÁZKŮ

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

DV – Dramatická výchova

EV – Environmentální výchova

EVVO – Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

CHKO – Chráněná krajinná oblast

MŠ – Mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP PV – Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

TVP – Třídní vzdělávací program

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Analýza SWOT

Tabulka č. 2 – Metodický přehled

Tabulka č. 3 – Záznamový arch 1

Tabulka č. 4 – Záznamový arch 2

Tabulka č. 5 – Očekávané výstupy (mladší děti)

Tabulka č. 6 – Očekávané výstupy (starší děti)

Tabulka č. 7 – Sebehodnocení učitelky

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Práce s mikroskopem

Obrázek č. 2 – Co viděla kapka vody

Obrázek č. 3 – Vycházka k potoku Včelínek

Obrázek č. 4 – Cvičení v tělocvičně

Obrázek č. 5 – Záchrana Rákosníčka

Obrázek č. 6 – Pokus s Bruslařkou

Obrázek č. 7 – Hra na rybáře

Obrázek č. 8 – Co, kam patří

Obrázek č. 9 – Tanec rusalek

Obrázek č. 10 – Experiment s čističkou vody

Obrázek č. 11 – Ruční výroba papíru

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alexandra Kalužiková
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Berčíková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017
Název práce:	Prvky dramatické výchovy k rozvoji environmentálního citění u dětí předškolního věku.
Název v angličtině:	Elements of dramatic education as a means of developing environmental perception of pre-school children.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá environmentální výchovou v mateřské škole s využitím prvků dramatické výchovy jako možného edukačního prostředku. Hlavní část tvoří přírodovědný projekt, který se opírá o poznatky obsažené v teoretické části práce.
Klíčová slova:	Dítě předškolního věku, environmentální výchova, dramatická výchova, projekt, prožitkové a kooperativní učení.
Anotace v angličtině:	The bachelor Thesis is deal with environmental education in a kindergarten where are used drama elements as an educational resource. The biological project is the main part of thesis, where are included knowledges which are written in a teoretical part of my thesis.
Klíčová slova v angličtině:	The child of pre-school age, environmental education, drama elements, project, experiential and cooperative learning.
Přílohy vázané v práci:	Realizace environmentálního projektu Pracovní listy
Rozsah práce:	54
Jazyk práce:	Český jazyk

